

PETER HANDKE
MUTSUZLUĞA DOYUM

çeviren: zeynep sayın

AYLAĞ
ADAM

Aylak Adam 60

Düşünce 23

Kitabın Özgün Adı: *Wunschloses Unglück*

©2014 Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık

ISBN: 978-605-4849-65-9

Sertifika No: 27938

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir yolla çoğaltılamaz.

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1980.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla Suhrkamp Verlag Berlin'den satın alınmıştır.

1. Basım: 1985, Ada Yayınları

2. Basım: 1990, Ada Yayınları

3. Basım: Eylül 2014

Yayın Yönetmeni: Kaya Tokmakçıoğlu

Yayına Hazırlayan: Gül T. Temur

Tasarım: Aylak Adam Tasarım (aAt)

Baskı: Özal Matbaası (0212 565 25 99)

Matbaa Sertifika No: 26699

Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık

Merkez Mah. Kesir Sok. Çakmak Apt. No: 5/4 Çekmeköy/İstanbul

Tel: (0216) 640 1979 / (0542) 586 7961

bilgi@aylakadamyayinlari.com

aylakadamyayinlari.com

facebook.com/aylakadamyayinlari

twitter.com/aylakadamyayin

Peter Handke (1942). Küçük yaşlarda din ağırlıklı eğitim veren bir okulda okuyan yazar, 1961 yılında Graz Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi ve öğrencilik yıllarında yazmaya başladı. İlk roman denemesi olan *Die Hornissen* Suhrkamp Yayınevi tarafından yayımlandı. 1971 yılında annesinin intiharı üzerine *Mutsuzluğa Doyum* adlı eserini hazırladı. 1967'de Hauptmann Ödülü'nü, 1973'te Alman dilinin en büyük ödülü sayılan Büchner Ödülü'nü, daha sonra da Kafka Ödülü'nü kazandı.

PETER HANDKE
MUTSUZLUĞA DOYUM

Çeviren: zeynep sayın

anlatı

AYLAĞ
ADAM

"He not busy being born is busy dying"

BOB DYLAN

*"Dusk was falling quickly. It was just after 7 p.m.,
and the month was October. "*

PATRICIA HIGHSMITH *"A Dog's Ransom"*

Kaernten ‘Volkszeitung’ gazetesinin Pazar ekinde, ÇEŞİTLİ OLAYLAR sütununda yer alan bir haber: ‘Cumayı cumartesiye bağlayan gece, A. dan (G. Bölgesi) 51 yaşında bir ev kadını yüksek dozda uyku hapi alarak intihar etmiştir.’

Yedi hafta geçti o günden bu yana, bense, cenazede şiddetle duyduğum yazma isteği, intihar haberini aldığım anda olduğu gibi boğucu bir dilsizliğe dönüşmeden işe koyulmak, annem üzerine yazmak istiyorum. Evet, işe koyulmak: çünkü annem üzerine yazma gereksinimi zaman zaman kendiliğinden ortaya çıkıverse de, henüz öylesine belirsiz ki böyle durumlarda yapacağım gibi daktilo başına oturup sürekli aynı harfe basıp durmamak, çalışmak için kendimi zorlamam gerekecek. Böylesi bir tedavinin bana hiçbir yararı olamayacağı bir yana, beni ancak daha da edilgen, çevreme karşı daha da ilgisiz yapardı. Uzaklara da gidebilirdim—yollarda, yolculukta, avare avare dolaşıp kafasızca uyuklayıp pineklemem daha az sinirime dokunurdu.

Her zamankinden daha tedirginim birkaç haftadır, dağınıklık, soğuk ya da sessizlikte ulaşılmaz gördüğüm her yün parçası ya da ekmek kırıntısını kaldırmak için yere eğiliyorum. Kimi zaman elimde

tuttuğum şeylerin neden çoktan elimden kayıp düşmemiş olduğunu düşündükçe şaşakalıyorum, bu intihar düşüncesiyle birdenbire böylesine köreliyor duyularım. Yine de özlüyorum böyle anları, körelmişlikler tümüyle yittiğinde beyin aydınlanıyor çünkü. Sayesinde kendimi yeniden iyi hissettiğim bir dehşet duygusu bu: sonunda uzaklaşan can sıkıntısı, dirençsiz bir beden, yormayan uzaklıklar ve acı duymadan kayıp geçiveren zaman.

Böyle bir anda bana en dayanılmaz gelen şey, birinin bir bakışla, dahası bir sözle ilgisini belirtmesi olabilir: Hemen gözlerini kaçırıyor insan, ya da karşısındakinin sözünü kesiyor; o anda yaşadıklarının anlaşılmaz ve iletilmez olduğu duygusuna gereksiniyor çünkü: yaşanan dehşet, kişiye ancak o zaman gerçek ve anlamlı gelebiliyor. Duruma değinilir değinilmez ise, hemen yeniden boy gösteriyor can sıkıntısı, konu yeniden elden kayıp gidiyor. Gene de zaman zaman insanlara anlamsızca annemin intiharından söz açıyor, karşılık vermeye cesaret ederlerse, öfkeleniyorum. Böyle anlarda konunun hemen geçirtilmesini, herhangi bir şeyle alaya alınmayı yeğlerdim.

James Bond'a son filminde, az önce merdiven parmaklığından aşağıya savurduğu düşmanın ölüp ölmediğini sorduklarında 'umarım ölmüştür,' diye yanıtlayınca, rahatlayarak gülmek zorunda kaldım ben de. Ölüm ve ölmek üzerine şakalar dokunmuyor bana, dahası iyi bile geliyor.

Ürkü anlarıysa hep çok kısa, ürkü anlarından çok sanki gerçek değilmiş duyguları bunlar, birkaç saniye sonra geçiyor yine her şey; hele yanında biri varsa, karşısındakine az önce kabalık etmiş gibi, aklını başı-

na toplayarak, hemen onunla ilgilenmeye koyuluyor insan.

Ayrıca, yazmaya başlayalıberi, sanırım onları alabildiğine kesin ve ayrıntılı betimlemeye çalıştığımdan olacak benden uzaklaşmış, ardımda kalmışa benziyor öylesi durumlar. Betimlerken, yaşamın kapanmış bir evresiymiş gibi onları hemen anımsamaya başlıyorum ve bu anımsama ve dile getirme çabası beni öylesine yoruyor ki son haftaların kısa süren düşleri bana şimdiden yabancılaşmaya başlıyor. Ara sıra öyle 'durumları' yaşıyordum işte: günlük düşler, artık yıllanmış o *Başlangıç* düşlerinin bu kim bilir kaçınıcı kez yinelenmeleri, birdenbire bölünüp parçalanıyor, sızlıyor bilinç, boşalıveriyordu içi.

Artık geçti, öyle durumları yaşamıyorum. Yazarken, kaçınılmaz olarak eskilerden, aşılmış bir şeylerden, en azından yazma süreci boyunca aşılan bazı şeylerden yazıyorum. Her zamanki gibi yazınla uğraşıyorum yine, dışa yönelip, nesnelleşip, bir anımsama ve dile getirme aracına dönüşerek. Ve öyküsünü yazıyorum annemin, hem annemi ve onun ölüme nasıl sürüklendiğini, bu ilginç intihar olayını, belki de dinsel, ruhbilimsel ya da toplumsal bir düşyörümü çizelgelerinden birinin doğrultusunda kolayca aydınatabilecek herhangi bir yabancı gazeteciden daha iyi bildiğimi düşündüğümünden, hem de kendim için, yapacak bir şeyler olunca canlandığımdan ve sonunda, bu **ÖZGÜRCE SEÇİLEN ÖLÜME**, başka bir biçimde de olsa, dışarıdan bakan bir gazeteci gibi bir olay gözüyle yaklaşabilmek istediğimden.

Kuşkusuz, gelişigüzel açıklamalar bunlar, daha başka, yine gelişigüzel açıklamalarla değiş-tokuş edi-

lebilirler. Kısa süren dilsizlik anları oluyordu ve onları dile getirme gereksinimi —yazma nedenlerim— oldum olası hep aynı kaldı.

Cenazeye gittiğimde, annemin para çantasında 432 numaralı bir posta makbuzu daha buldum. Cuma akşamı eve gidip hapları yutmadan önce taahhütlü bir mektupla birlikte vasiyetnamesini yollamıştı Frankfurt'taki adresime. (Ama neden ÖZEL ULAK?) Pazartesi günü telefon etmek için aynı postahaneye gittim. Ölümünün üstünden iki buçuk gün geçmişti, görevli memurun önünde taahhütlü mektup makbuzlarından oluşan sarı tomarı gördüm; geçen sürede dokuz taahhütlü mektup daha yollanmıştı, bir sonraki numara 442'ydi ve bu imge kafamdaki sayıya öylesine uyuyordu ki ilk bakışta allak bullak olup bir an her şeyin geçersiz olduğunu sandım. Birine bunu anlatma düşüncesi beni oldukça neşelendirdi. Hem apaydınlık bir gündü; ve karlı; çorba içiyorduk; 'Her şey..... ile başladı'; anlatmaya böyle başlanılsa, her şey kurmaca gibi olacaktı, dinleyici ve okuru kişisel bir katılıma zorlamak yerine ona oldukça düşsel bir öykü sunulacaktı.

Her şey annemin elli yıldan uzun bir süre önce, öldüğü yerde doğmuş olmasıyla başladı. Yörede kullanılabilecek her şey kiliseye ya da soylu arazi sahiplerine aitti, toprağın bir kısmı küçük zanaatçılara ya da köylülere kiralanmış, yoksulluk o boyutlara varmıştı ki küçük arazilerin mülkiyeti bile hemen hemen olanaksızdı. Kısacası, 1848 öncesi koşullar geçerliydi hâlâ, köleliğin resmen yeni kaldırıldığı zamanın koşulları. Dedem —seksen altı yaşında ve hâlâ hayatta—

dölgerdi ve yanı sıra karısının yardımıyla, karşılığında yıllık kira bedelini ödediği birkaç tarla ve araziye ekip biçtiriyordu. Slav kökenliydi, çoktan ergenleşip de evlenmek için her türlü olanaktan, evliliği yürütmek içinse barınaktan yoksun küçük çiftçi çocuklarının çoğu gibi dünyaya evlilik dışı gelmişti. Hiç değilse annesi oldukça varlıklı bir mülk satın alma olanağına sahip oldu.

Kısmen doldurulmuş vaftiz kâğıtlarıyla, yabancı odalarda doğup ölen, sahip oldukları tek şeyle, bayramlık giysileriyle gömüldükleri için miras bırakamayan malsız mülksüz hizmetkâr kuşaklarından sonra, kendini evinde hissedebilecek bir çevrede, gördüğü iş yüzünden kendine katlanıldığı bilincinden uzak yetişen ilk kişi büyükbabaydı.

Kısa bir süre önce, Batı dünyasının iktisadi ilkelere savunmak amacıyla bir gazetenin iktisat sayfasında mülkün NESNELLEŞMİŞ ÖZGÜRLÜK olduğu bildiriliyordu. O zamanlar ilk mal sahibi, en azından bir dizi yoksulun, dolayısıyla da güçsüzün arasında taşınmaz bir mülkün sahibi büyükbabam için, belki bu, henüz geçerliydi: bir şeye sahip olma bilinci öylesine özgürleştiriciydi ki kuşaklar süren isteksizlikten sonra birdenbire bir istek yeşerebiliyordu: o da özgürleşmek ve bu, büyükbabamın koşullarında kuşkusuz haklı olarak, mülkün büyütülmesi demekti.

İşe başlarken sahip olduğu arazi öylesine küçüktü ki onu yalnızca elinde tutabilmek için bile bütün gücünü harcaması gerekiyordu. Böylece de hırslı bir mal sahibine bir tek seçenek kalıyordu: para biriktirmek.

Büyükbabam da, yirmili yılların enflasyonu ile biriktirdiklerinin tümünü kaybedene değin biriktirdi.

Sonra yeniden biriktirmeye başladı, artık arta kalan parayı üst üste koymakla yetinmiyor, kendi gereksinimlerini kısıtıldığı gibi aynı ürkünç tutumluluğunu çocuklarından da bekliyordu; karısı, kadın olarak, doğduğu andan beri başka bir şey düşlemek yetisinden nasılsa yoksundu.

Çocuklarının evlenmek ya da meslek sahibi olmak için duydukları GEREKSİNİMLERİNİ karşılayıncaya dek biriktirdi. Biriktirilen parayı önceden EĞİTİM gibi bir şeye harcamak, en azından kızları için, doğal olarak düşünülemezdi. Dahası oğullarda bile kendilerini her yerde gurbette hisseden yoksulların karabasanları öylesine kökleşmişti ki onlardan biri, düşünülüp tasarlanmıştan çok rastlantı sonucu lisede okuma olanağı bulduğunda bile, evine benzemeyen bu çevreye birkaç gün sonra katlanamayıp, eyaletin başkentinden eve uzanan kırk kilometrelik yolu yürüyerek bir gecede aşip —günlerden cumartesiydi ve her cumartesi olduğu gibi ev ve avlu temizliği vardı— eve geldiğinde hiçbir şey söylemeden avluyu süpürmeye başlamıştı; tan ağarırken süpürgeyle çıkardığı gürültü zaten her şeyi açıklıyordu ya, yeterdi bu. Sonraları marangoz olarak başarılı ve mutlu bir hayat sürdüğü söylenir.

O ve en büyük erkek kardeşi II. Dünya Savaşı'nın hemen başlangıcında göçüp gittiler. Bu arada biriktirmeyi sürdüren büyükbabam, otuzlu yılların işsizliğinde biriktirdiklerini yeniden kaybetti. Biriktiriyordu, bu da içki ve sigara içmemek, hemen hiç kumar oynamamak demektir. Kendine çok görmediği tek oyun, pazar günlerine özgü iskambil oyunuydu: ama oyunda kazandığı para da —o denli akıllıca oynuyordu ki

hemen her zaman kazanıyordu— biriktiriliyor, çocuklarına olsa olsa birkaç kuruş kıyıyordu. Savaştan sonra yeniden biriktirmeye başladı ve bugün bile, devletten aldığı emekli aylığıyla biriktirmekten caymış değil.

Savaştan dönen tek oğul, yirmi işçi çalıştıran bir doğramacı olarak, biriktirmek zorunda değil artık, biriktirmek yerine yatırımlar yapıyor, istediğince içki içebildiği gibi, kumar da oynayabiliyor, dahası bunları yapması onun durumundaki biri için gerekli de. Yalnızca belediye meclisinde büyük bir geçmişe dayanan ve büyük bir geleceği özleyen ama küçük, unutulmuş bir partiyi temsil etmek için de olsa, yaşam boyu her şeyden elini eteğini çekmiş, dilsizleşmiş babasına karşılık kendine özgü bir dil bile oluşturmuş oğlu üstelik.

Kadın olarak böyle koşullarda doğmak daha baştan ölümcüldü. Ama rahatlatıcı diye de nitelendirilebilir: en azından gelecek korkusu yoktu. Falcı kadınlar kilise günlerinde ciddi ciddi oğlanların yazgılarını okuyorlardı ellerinden; kadınlar için ise gelecek, bir şakadan başka bir şey değildi.

Hiçbir olanak yoktu, her şey önceden tasarlanmıştı: küçük kırıtmalar, flörtler, kikirdemeler, kısa süren bir kararsızlık, sonra takınılan, zaman geçtikçe de cayılan yabancı, ölçülü bir yüz, ilk çocuklar, mutfaktaki işler bittikten sonra yanlarında biraz daha kalmak, baştan beri duymazlığa gelinmek, giderek söylenenleri dinlememek, kendi kendine konuşmalar, rahim kanseri ve sonunda ölümle kehanetin gerçekleşmesi. Yöredeki kız çocuklarının oynadığı oyunun evreleri bile böyleydi:

Yorgun / halsiz / hasta / ağır hasta / ölü.

Annem beş çocuğun dördüncüsüydü. Okulda zeki

bir öğrenciydi, hocalar en iyi notları veriyor, düzgün yazısını övüyorlardı, derken okul yılları da geçiverdi. Öğrenmek bir çocuk oyunuydu yalnızca, şimdiyse büyüyünce, okul zorunluluğu ortadan kalkınca, gereksizleşiverdi. Kadınlar artık evde kendilerini bekleyen evcillığe alışmaya başladılar.

Karanlıkta ve fırtınada duyulan yeryüzü yaratıklarına özgü o doğal korku bir yana, korku diye bir şey yoktu; yalnızca sıcakla soğuk, nemlilik ve kuraklık, tekinsizlik ve tekinlik arasında değişmeler.

Dinsel bayramlar, gizlice dansa gitmek yüzünden yenen şamarlar, erkek kardeşleri kıskanmalar, koroda şarkı söylerken duyulan neşe derken çarçabuk geçip gidiverdi zaman. Dünyada olup biten başka her şey bulanıktı; Kilise'nin çıkardığı pazar gazetesinden başka gazete okunmuyor, kaldı ki orada da bir tek tefrika roman izleniyordu.

Pazarları; siyah turp soslu haşlanmış dana eti, iskambil oyunu, kadınların bir köşede öyle sessiz sessiz oturmaları, ilk radyoyla birlikte çekilen aile fotoğrafı.

Gözü pek bir kişiliği varmış annemin, fotoğraflarda ellerini kalçalarına dayayıp, kolunu küçük erkek kardeşinin omzuna dolamış. Elinden gülmek dışında bir şey gelmezmiş gibi durmaksızın gülüyor.

Yağmur —güneş, dışarı— içerisi; dışarısı hemen her zaman avlu, içerisiyse insanın içinde kendi odası bulunmayan kendi evi olduğundan, kadınsı duygular alabildiğine hava koşullarına bağımlı.

Bu yörede çok değişkendir iklim: soğuk kışlar ve bunaltıcı yazlar, ama güneş batarken ya da yaprakların gölgesinde bile ürpermeye başlayabilirdi insan. Sık sık yağan yağmur; eylül başı başlayan, bugün bile öl-

çüleri daha büyük tutulmayan küçücük pencerelerin önünden günlerce çekilmeyen sis; çamaşır iplerinde su damlaları, karanlıkta insanın yolunun üzerine sıçrayan kurbağalar, sivrisinekler, böcekler, kimi zaman gündüzleri bile uçuşan yarasalar, odunlukta, kütüklerin altından çıkıveren solucanlar ve tespih böcekleri: bağlanmak gerekiyordu bütün bunlara, bağlanacak başka bir şey yoktu ki. Ender zamanlarda arzusuz ve nedense yine de mutlu, çoğu zaman arzusuz ve birazcık da mutsuz.

Başka bir yaşam biçimiyle karşılaştırma olanakları yoktu, ama ya gereksinimleri?

Her şey, annemin birdenbire bir şeylere istek duymasıyla başladı: öğrenmek istiyordu, çünkü o zamanlar, çocukken, bir şeyler öğrendiği sıralarda, kendi kendini duyumsamıştı. 'Kendimi duyumsuyorum,' dendiğindeki benzer bir duyguydu bu. İlk kez bir istek, dahası, söylenen, yinelenen, giderek saplantı halini alan bir istek. Büyükbabamdan, bir şeyler öğrenme iznini kopartabilmek için 'dilendiğini' anlatırdı annem. Ama sözkonusu olmazdı; reddetmek için el hareketleri yeterliydi, düşünülemezdi böyle bir şey.

Halkta olup bitmiş şeylere karşı duyulan, kuşaktan kuşağa aktarılan bir saygı vardı neyse ki: gebeliğe, savaşa, devlete, geleneklere ya da ölüme karşı duyulan bir saygı. Annem on beş on altı yaşında evden öylesine ayrılıp göl kıyısında bir otelde aşçılık öğrenmeye başladığında, *artık nasıl olsa gitmiş olduğu için*, onu kendi haline bıraktı dedem; kaldı ki yemek pişirmekte öğrenilecek çok az şey vardı.

Ama şimdiden başka bir seçenek kalmamıştı: yardımcı bulaşıkçılık, oda hizmetçiliği, yardımcı aşçı,

baş aşçı. ‘Yemek yemek her zaman sürüp gidecek.’ Fotoğraflarda kızarmış bir yüz, parıldayan yanaklar, annemin sürükleyip götürdüğü çekingen, ağırbaşlı kız arkadaşların kolunda, kendinin bilincinde bir neşe: ‘Başına bir şey gelmez artık!’, eğlenceye, arkadaşlığa karşı duyulan, gizlisi saklısı olmayan, abartılı bir istek.

Kent yaşamı: kısa etekler (“bez parçası”), yüksek ökçeli ayakkabılar, mizampliler, klipsli küpeler, kaygısız yaşam sevinci. Dahası yurtdışına çıkmak! Karaormanlarda oda hizmetçiliği, çevresinde PERVANE OLAN HAYRANLAR KULAK VERİLMİYEN.

Birlikte çıkmak, dans etmek, gevezelik etmek, neşelenmek, cinselliğe karşı duyulan korku geçiştiriliyordu böylece, ‘Kimse hoşuma gitmiyordu ki!’. Çalışma ve eğlence; yüreği boğuyor, yüreği hafifletiyor, Hitler’in radyoda hoş bir sesi var.

Gücü olmayanların sıra özlemi; yeniden göl kıyısındaki otelde ‘şimdiden muhasebecilik bile yapıyorum’ övgü dolu belgeler. “Bayan... yeteneğini ve zekâsını kanıtladı. Çalışkanlığı, dürüst ve neşeli kişiliğiyle bizi bırakması üzücü. Otelimizi kendi isteğiyle terk etmektedir.” Sandal gezintileri, sabahlara dek dans edilen geceler, zerrece yorgunluk yok.

10 Nisan 1938: Almanlara evet! ‘Saat 16.35’te, utku dolu bir yolculuktan sonra Führer, Klagenfurt’un sokaklarına, Badenweiler marşının sesleriyle ayakbastı. Kitlelerin coşkusu sınırsızdı. Şimdiden buzları erimiş Wörthersee’in sularında sayfiye evlerinin ve kaplıcaların gamalı haçlı bayrakları yansıyor. Altreich’in uçaklarıyla bizim yerli uçaklarımız bulutlarla yarışıyor.’

Gazete ilanlarında ipek ya da kâğıt bayraklarla

seçim pusulaları sunuluyordu. Futbol takımları, maç bitince, yürürlüğe konan bir 'Sieg Heil'la ayrılıyorlardı birbirinden. Taşıtların arkasındaki 'A'nın yerini 'D' harfi alıyordu. Radyoda 6.15'te buyruklar okunur, 6.35'te ulusöz, 6.40 beden eğitimi, 20.00 Richard Wagner konseri ve Reich istasyonu Königsberg'den gece yarısına dek süren hafif müzik ve dans müziği.

"10 Nisan'da atman gereken oy pusulası: EVET sözcüğünün altındaki *büyük* çemberin altına *kâim*¹ çizgilerle bir çarpı işareti çizmelisin."

Tutukevinden henüz çıkan ve yeniden çalışmaya başlayan hırsızlar, kuşku uyandıran eşyaları Yahudilere ait olduklarından ARTIK VAR OLMAYAN mağazalardan aldıklarını söyleyerek, kendilerini ele veriyorlardı.

Fener alayları eşliğinde iletilen bildiriler ve kutlamalar; yeni ulusal belirtilerle bezeli binalar CEPHELER oluşturup, SELAM VERİYOR; ormanlar ve dağ dorukları SÜSLENİYOR, tarihsel olaylar yerli halka birer doğa oyunu gibi sunuluyordu.

'Oldukça heyecanlıydık,' diye anlatıyordu anem. İlk kez toplu yaşantılar vardı. İşgününün sıkıntısı bile, gecenin geç saatlerine dek uzanan şölensi bir neşeye bırakıyordu yerini. Sonunda, o güne dek kavranılmayan yabancı şeyler birer bütünlük kazanıverdi-

1. Ayak üzerinde kalmak, kalkmak, düzelmek, bir işi yürütmek, mutedil olmak, hak zâhir ve sâbit olmak, bir işi denetlemek, başlamak anlamlarındaki "k-v-m" kökünden türeyen *kâim*, Allah'ın sıfatı olarak her şeyi görüp gözetken, koruyan demektir. Kur'ân'da Allah'ın sıfatı olarak bir âyette geçmiştir: "Her nefsin kazandığını görüp gözetken, koruyan (Allah), hiç böyle olmayan gibi olur mu" (Ra'd, 13/33) "Kâim" ismi, insanlar için de çeşitli anlamlarda kullanılmıştır (Âl-i İmrân, 3/18-39; Meâric, 70/23). Çoğulu kıyâmdır. (ç.n.)

ler: ilişkilerle birbirlerine bağlanıyor, o yabancılaşmış, otomatikleşmiş çalışma bile şölenleşerek bir anlam kazanıyordu. Çalışırken yapılan hareketler, onların aynı anda sayısız birçok kişi tarafından da yapıldığı düşünülüşünden, spordakine benzer bir dizemde birleşiyor; insanın kendini emin ellerde, ama yine de özgür hissedebildiği bir biçim kazanıyordu yaşam.

Dizem, artık varoluşa ilişkindi: töre olarak ‘Kamunun çıkarı kişisel çıkardan, kamu istekleri kişisel istekten önde gelir’. Böylece her yer yuvaya dönüşüyor, sıla özlemi yok oluyordu. Fotoğrafların arkası giderek adres doluyor, ilk kez bir not defteri ediniliyordu (yoksa armağan mı?): tanışlar birdenbire öylesine çoğalıyor, öylesine çok şey olup bitiyordu ki sonunda insana UNUTABİLECEĞİ bir şeyler bile artakalıyordu. Hep bir şeyden ötürü gurur duyınayı dilemişti: şimdiyse yapılan her şey bir yerde önemli olduğundan gururluydu hep, ama öyle belirli bir şeyden ötürü değil; sonunda ulaşılan bir yaşam duygusu, onun, oluşturduğu tavır sonunda genelde gurur duyuyordu insan; bu belli belirsiz gururu kaybetmek istemiyordu.

Siyasetle ilgilendiği yoktu hâlâ; gözü önünde olup bitenler, annem için olanlardan başka her şeydi, —bir maskeli balo, bir UFA² aktüalite filmi, (Büyük aktüalite filmi— İki sesli film haftası), dünyasal bir kilise töreniydi. Duyularla kavranamayan, soyut bir şey değil miydi ki ‘siyaset’, yani ne bir maskeli balo, ne bir giysi şöleni ne de halka oluşturarak oynanan bir tür oyundu, en azından. GÖZLE GÖRÜNEN bir şey değildi. Görkemdi, gösteriştı dört bir yan; ya si-

yaset? Bir sözcük, öteki siyasal kavramlar gibi daha okul kitaplarında bile elle tutulur, gerçek hiçbir şeyle bağıntısı olmayan, akılda tutulması gereken bir sözcük olarak okutulan, imgeleştğinde insansız bir simge olarak ezberletilen, bu yüzden de kavramlaşamayan bir sözcük: baskı, zincir ya da çizme ökçesi simgeleleriyle, özgürlük dağ doruklarıyla, iktisat düzeni usul usul tüten bir fabrika bacası ya da yalnızca bayramlara özgü bir pipo simgesiyle ve toplum düzeni ‘İmparator — kral — soylu / kentsoylu — köylü — dokuma işçisi / marangoz — dilenci — mezarkazıcısı’ kademeleriyle gösteriliyordu, kaldı ki bu yalnızca çok çocuklu çiftçi, marangoz, ya da dokuma işçisi ailelerinde sonuna kadar oynanabilecek bir oyundu ancak.

Geçen süre, kabuğundan çıkıp, ayakları üzerinde durmasını sağladı anneme. Belli bir havası vardı artık, hem kendine dokunulduğunda ürkmüyor da: bir oğlan başını annemin başına dayadığından yana kaymış bir şapka, annem ise hoşnut, kameraya gülümsüyor. (Fotoğrafların böyle şeyleri ‘söyleyebildikleri’ bu kurmaca: ama gerçekten olmuş şeylerin bile dile getirilişi kurmaca değil midir az ya da çok? Yalnızca haberle yetinilirse *az*, daha ayrıntılı dile getirilmeye çalışılırsa *çok*. Ve uydurdukça ilginçleşmeye başlayacaktır öykü belki de başkaları için, yalın haberlerden çok biçim kazanmış bir dille daha çok özdeşleşebildiğinden mi? Şiire duyulan gereksinim bu yüzden mi? Thomas Bernhard’ın bir dile getiriş biçimi: “Nehir kıyısında soluksuz”.)

Kuytu köşelerde gizlice ışıldayan alıcıların üzerine kumaşlar gerili hoparlörlerden güçlü ezgiler eşliğinde iletilen utku haberleriyle savaş, eskinin günlük olağanlıklarını heyecan verici rastlantılara dönüştürüyor, 'koşulların belirsizliğini artırıyor' (Clausewitz) ve böylece özbilinç duygusunu daha da güçlendiriyordu. Sonradan benim için olacağı gibi, erken çocukluk yıllarında, gelecekteki çocuksu duyarlılıklar dünyasını belirleyen karabasanlar değildi bunlar annem için, tersine önceleri olsa olsa prospektüslerde görülen, söylenlerle dolu bir dünyanın yaşantısıydı. Uzaklıklar, ESKİDE, BARIŞTA kalan her şey, özellikle eskiden birer arkadaş, dans arkadaşı, iş arkadaşı gibi önemsiz rol oynayan herkes, yeni bir duyguyla algılanıyordu. İlk kez bir aile duygusu: 'Sevgili kardeşim..! Haritada, şu an olabileceğin yere bakıyorum. Kız kardeşin...'

Ve böylece duyulan ilk aşk: Alman bir parti yoldaşına, barışta tasarruf sandığında memur, şimdiyse askeri hesap memuru olarak önemli birine. Çok geçmeden hamile kaldı ondan. Adam evliydi, annemse çok seviyordu onu, hem de çok, her şeyine katlanıyordu. Onu ana babasına tanıştırdı, çevrede gezintiler yaptılar, yalnızlığını paylaştı bu askerin.

'Benimle öylesine ilgiliydi ki ve ondan öteki erkeklerden korktuğum gibi korkmuyordum.'

Her şeyi o saptıyor, annem razı oluyordu. Bir kez bir armağan bile verdi anneme: bir koku. Bir de, odasında kullanması için ödünç bir radyo, bir süre sonra geri aldı radyoyu. 'O zamanlar' babam daha kitap okumaktaydı ve birlikte bir kitap okudular: "Şömine başında"ydı kitabın ismi. Bir gün, dağlarda çıkılan bir gezintide, yokuş aşağıya inerlerken yellenivermiş an-

nem birden, babam ise azarlamış onu, oysa az ilerde aynı şey kendi başına gelince, kısık kısık öksürmüştü. Bana bunları sonradan anlattığında kırılıyordu gülmekten; bir yandan onun düştüğü zor durumdan hoşnut, öte yandan, tek aşkına kara sürdüğü düşüncesiyle vicdanı sızlıyordu. Bir zamanlar birini, dahası böyle birini sevmiş olması neşelendiriyordu annemi. Kendinden kısa, çok daha yaşlı ve neredeyse dazlaktı; annem yanında düz topuklu ayakkabılarla yürüyor, ona uymak için adımlarını sürekli değiştiriyor, kolu babamın isteksizce uzattığı kolundan durmadan kayıyordu, birbirlerine uymayan gülünç bir çift oluşturunurlardı. Yine de yirmi yıl sonra bile bir zamanlar küçücük ilgileri yüzünden bu varlığı tasarrufla özdeşleşmiş kişiye duyduğuna benzer bir duyguyu özlüyordu. Oysa BAŞKA biri yoktu artık; yaşam koşulları onu, sevdiğinin yerine bir başkasının konulamayacağı, ona hep bağlı kalmayı gerektiren bir sevgi anlayışıyla eğitmişti.

Liseyi bitirdikten sonra ilk kez gördüm babamı: buluşma saatinden önce rastlantıyla karşıma çıktı sokakta, güneşten yanmış burnunun üstünde katlanmış bir kâğıt, ayaklarında sandaletler, zincirde bir İskoç çoban köpeği. Yıllar sonra eski sevgilisiyle onun kentinin küçük kahvesinde buluştu babam, annem telaşlı, babam şaşkındı; ben ise uzakta, müzik kutusunun yanında duruyor, Elvis Presley / 'Devil in Disguise' yazılı düğmeye bastırıyordum. Olan bitenden kaygılanmıştı koca, yine de telaşının göstergesi olarak küçük oğlunu yolladı yalnızca kahveye, o da bir dondurma aldıktan sonra annesiyle o yabancının yanında durakalıp, arada bir aynı sözcüklerle annemin ne zaman eve gideceğini sordu. Güneş gözlüğü camlarını öteki

gözlüğünün üzerine yerleştirdi babam, arada bir köpeğine dönüp konuştu. Ve sonra ‘bir kerecik olsun’ parayı ödemek istedi. ‘Hayır, hayır, seni davet eden benim,’ dedi, annem el çantasından cüzdanını çıkarmaya yeltendiğinde. Birlikte çıktığımız tatilden bir kartpostal yolladık anneme. Yerleşip konakladığımız her yerde, bizi eşcinsel bir çift sanmalarından kaçınmak için (yüzyetmişbeşlikler), oğlu olduğumu anlattı hemen herkese. Yaşam onu düş kırıklığına uğratmış, giderek yalnızlığa gömülmüştü. ‘İnsanları tanıyalıberi hayvanları seviyorum,’ diyordu yarı şaka.

Doğuma az kala, Alman savunma gücünden kendisine çok zamandır HAYRAN ve başka birinden çocuk beklemesini umursamayan bir astsubayla evlendi annem. Annemi gördüğü an, ‘ya bu, ya da hiç kimse,’ diye düşünmüş, arkadaşlarıyla onu elde edeceğine, dolayısıyla annemin de onu kabul edeceğine ilişkin iddiaya girmişti. Annem hoşlanmamıştı hiç ondan, ama görev bilincinden söz edip ikna ettiler annemi. Ayrıca, birinin ille de annemi kafasına takmış olması etkileyiciydi de.

‘Nasıl sa savaşta ölür diye düşünüyordum,’ diye anlattı sonraları, ‘ama sonra birden onun için korkmaya başladım.’

Artık hiç değilse evlilik yardımı talebinde bulunabilirdi. Çocukla Berlin’e, kocasının ana babasının yanına gitti. Ona katlandılar. İlk bombalar düşmeye başlamıştı bile, ürktü önce, o bildik hikâye, sonra yeniden gülmeye başladı, gülerken sık sık bağıırıyor, insanın tüyleri ürperiyordu.

Kocasını unuttu annem, çocuğu ağlatırcasına bağ-

rına basıyor, kardeşlerin ölümünden sonra, kavranamayan gerçek karşısında göz göze gelinemeyen evde, gizlenecek köşeler arıyordu. Gelecek diye annemi bekleyen bir şeyler yok muydu artık? Olan olmuş, biten bitmiş miydi? Ayinler, çocuk hastalıkları, sımsıkı kapatılan perdeler, kaygısız günlerin dostlarıyla mektuplaşmalar, mutfakta ve çocuğu gölge bir yere yatırabilmek için sık sık terkettiği tarlada kendini yararlı kılmak; sonra burada, tarlada bile alarm sirenleri, halkın hava saldırılarına karşı sığınak olarak düşünülmüş mağaralara koşuşması, bombanın köyde açtığı, sonraları oyun alanı ve çöplüğe dönüşen ilk yarık.

En aydınlık günler bile tekinsizleşiyor, ömür boyu her gün yinelenen bir ilişkiyle çevresindeki dünya, tam da çocukluk karabasanlarının teriyle dışarı atılıp bildikleşmişken, şimdi yüreklerde kavranılmaz bir hayalet görüntüsüyle hortlayıveriyordu yeniden.

Annem olan bitene katılmıyor, şaşırmış, ağzı açık, dıştan izliyordu. Ürkekleşmiyor, genel korkudan etkilenerek kısaca gülüyordu olsa olsa, bir yandan da bedeninin umursamadan bağımsızlaşmasından utanarak. ‘Utanmıyor musun?’ ya da ‘utanmalısın’, küçük, özellikle de yetişmekte olan genç kızlara sunulan yol göstericilerdi hep. Bu çiftçi Katolik anlam bağlamında kadınca bir iç yaşamın dışa vurulması, saygısızlık, dahası densizlikti: artık, utanmış gibi yapmayı bırakıp, utancı en derinlerde, en özel duyarlılıklarda hissedip, ürkerek geri çekilene dek insanın içine işleyen eleştiren bakışlar. Neşeliyken bile, duyulan neşe yüzünden utanmak gerektiğinden, ‘kadınsı bir kızarma’; üzgünken, insanın yüzü solacağı yerde, kızarıyor, gözyaşları yerine terler dökülüyordu.

Annem kentte kendine biraz olsun uyan, kendini hiç değilse iyi hissettiği bir yaşam biçimi bulduğunu sanmıştı — şimdiyse, ötekilerin yaşam biçiminin ikinci bir olanağı dışladığından mutlu kılacak tek yaşam *içeriği* olarak ortaya çıktığım ayrımsıyordu. Haber ileten bir tümcenin sınırları dışına taşarak kendinden söz ederse, susması için tek bir bakış yetiyordu. Yaşam sevinci, çalışırken birden dansa uydurularak atılan bir adım, gözde bir şarkının söylenmesi; zevzeklikti tüm bunlar, kimse onlara katılmayıp, insan yaptıklarıyla yalnız başına kaldığında, çok geçmeden kendine bile öyle gelmeye başlıyordu. Ötekiler aynı zamanda örnek olsun diye yaşıyorlardı yaşamlarını, örnek olsun diye birbirleri karşısında susuyor, örnek olacak kadar az yiyor, günah çıkarmaya bile, evde kalanlara günahlarını anımsatmak için gidiyorlardı.

Böylece kısırlaşıyordu insan. Kendini anlatmak için atılan her küçük adım, bir geri çekilmeye dönüşüyordu. İnsan kendini özgür hissediyordu ya; ama özgürlüğünü dışa vuramıyordu. Ötekiler gerçi çocuklar: ama asıl çocuklar suçlayarak gözlerini dikerlerse eziliyordu insan.

Savaş biter bitmez kocasını anımsayıp, kimse yokluğunu duyup onu çağırmamış olsa da, yeniden Berlin'e gitti. Kocasını bir zamanlar onu elde etmek için girdiği iddiayı unutmuş, kız arkadaşıyla birlikte yaşıyordu: o zamanlar savaştaydılar ya.

Ama çocuğu getirmişti annem yanında ve ikisi de, istemeye istemeye görev ilkesine uydular.

Berlin-Pankow'da büyük bir odada pansiyon. Vatman koca içiyor, tramvaylarda biletçi koca içiyor, fırıncı, içiyordu ve karısı bu arada olan ikinci çocu-

ğuyla birlikte işverene gidip, bir kez daha fırsat vermeleri için yalvarıyordu, o bildik öykü.

Bu sefalette tombul taşralı yanaklarını da yitirip, zarif bir bayana dönüştü annem. Başını dik tutuyor, gösterişle yürüyordu. Her şeyi giyebiliyordu artık, ne giyse oturuyordu üstüne. Omuzlarını süsleyecek tilkilere gerek yoktu. Sarhoşluktan ayılan kocası, ona sarılarak sevdiğini belirttiğinde, acımasız bir acımayla gülümsüyordu annem. Hiçbir şey etkileyemezdi artık onu.

Sık sık gezmeye gidiyorlardı, güzel bir çifttiler. Sarhoş olduğunda TERBİYESİZLEŞİYORDU adam, kadınınsa SERTLEŞMESİ gerekiyordu. Karısının ona karşılık vermemesi gerektiği için dövüyordu annemi o zaman, ayrıca ekmeği eve getiren de oydu.

Kocasından gizli, şişle bir çocuk düşürdü.

Bir süre ana babasının yanında oturdu üvey babam, sonra karısına geri yollandı. Çocukluk anıları: ara sıra erkeğin eve getirdiği taptaze ekmek, çevresindeki puslu, karanlık odayı canlandıran siyah, yağlı çavdar ekmekleri, annemin övgü dolu sözleri.

İnsanlardan çok nesnelerle dolu o anılar, yıkıntılarla dolu boş bir sokakta dönüp duran bir topaç, çay kaşığında yulaf ezemeleri, Rus etiketli bir teneke çanakta gri kustumuk artıkları, insanlardansa tek tek ayrıntılar: saçlar, yanaklar, parmaklarda boğumlanmış yaralar, — annemin işaret parmağında çocukluk günlerinden kalma, üzerinde kocaman bir siyah et parçasıyla kaynamış bir yara vardı, yanında yürürken bu yumruya tutunulurdu.

Hiçbir şey olmayı başaramamıştı hayatta, artık bir şey olacağı da yoktu, bunun için kehanet bile gerek-

miyordu. Henüz otuz yaşına bile gelmemiş olmasına karşın, şimdiden 'benim zamanımdan' söz ediyordu. Şimdiye dek hiçbir şeyi kabullenmemişti, oysa yoksunlaşan yaşam koşullarıyla aklını başına toplaması gerekiyordu. Bir şey anlamadan da olsa, aklını başına topladı. Şimdiden bir şeyler tasarlayıp koşulların elverdiğince tasarılarına en uygun biçimde yaşamaya başlamıştı bile ve sonra 'mantıklı ol!' buyruğu —mantık refleksi—, 'işte, tamam sustum bile'.

Böylece parçalara bölünüyordu annem ve çok geçmeden kendi de, bunda öğrenilecek pek bir şey olmasa bile, insanları ve nesneleri bölüp bölümlemeyi öğrendi: insanlar, kendisiyle konuşmanın olanaksız olduğu kocayla henüz ulaşamayan çocuklar, zaten önemli sayılmazdı bu bölünmede, nesneler ise hemen hemen en ince ayrıntılarına dek elinin altında, hazır bekliyordu, böylece küçük hesapçı ve tutumlu olması gerekti; Pazar ayakkabılarını hafta arası giymek yasaktı, sokak giysisi eve döner dönmez askıya asılmalıydı, alışveriş filesi oyuncak değildi ve sıcak ekmek ertesi gün içindi. (Benim komünyon saatimin bile komün-yondan hemen sonra üstüne kilitler vuruldu.)

Umarsızlıktan gururlu bir tavır takınmak zorunda kaldı ve kendi kendinden bezmeye başladı. Kırılgaılaştı; ürkek, insanüstü bir güçle takındığı, ama en ufak bir incinmeyle ardından savunmasız bir çehrenin hemen belirlediği bir gurur ile gizliyordu bunu. Gururunu kolayca yitirebiliyordu.

Babası gibi her şeyi kendine çok görüyor, yine de çocuklardan sıkılgan bir gülüşle, şekerlerini bir kez yalayabilmek için izin istiyordu.

Komşuları tarafından seviliyor, hayranlık uyandı-

riyordu. Avusturyalılara özgü hoşsohbet, şen bir kişiliği vardı, YALINDI, DÜRÜSTTÜ, büyükkent insanları gibi kırıtkan, yapmacıklı değildi, hakkında kötü bir şey söylenemezdi. Slavca anlayabildiğinden, Ruslarla da geçiniyordu. Durmadan konuşuyordu o zaman, ortak sözcüklerden ne biliyorsa, hepsini bir bir döküyordu, rahatlatıyordu bu annemi.

Ama serüven isteği yeşermiyordu içinde hiç. Serüvenler için çok erken daraldı yüreği; sürekli vaazı verilen, sonunda cisim kazanan utanç. Serüven denince, birinin ondan 'bir şey beklemesini' düşünebiliyordu yalnızca ve bu onu ürkütüp yıldırıyor, sonunda kendi de kimseden bir şey beklememeye başlıyordu. Sonraları birlikte olmaktan hoşlandığı erkekler BE-YEFENDİYDİLER, onların yanında duyduğu hoşnutluk, anneme yumuşaklık ve şefkat olarak yetiyordu. Konuşmak için birini buldu mu rahatlıyor, neredeyse mutlanıyordu. Artık kendine yaklaşımlarına izin vermiyordu, ola ki kendini bir zamanlar özgün, eşsiz biri olarak görmesini sağlayan o özenle yaklaşılsın; ama öyle bir özeni yalnızca düşlerinde görüyordu artık.

Cinsiyetsiz ve ayrıcalıksız biri olup çıktı, kendini gündelik şeylerle dışa vuruyordu ancak.

Yalnız hissetmiyordu kendini, olsa olsa bir bütünü yarısı olarak algılıyordu. Ama onu bütünleyen biri yoktu. 'Birbirimizi öyle iyi tamamlıyorduk ki,' diyordu annem tasarruf sandığı memuruyla geçirdiği zaman için: ardından, sonsuz aşktan bunu anladığını ekliyordu.

Savaş sonrası; büyükkent; bu kentte eskisi gibi bir kent yaşamı olanaksızdı artık. Yolları kısaltmak için

yokuş aşağı, yokuş yukarı molozlar aşıyor, süprüntülerin içinden geçiliyor, yine de dirsekleyerek kendilerine yol açmayı öğrenmiş, havalara bakan çağdaşları tarafından sıkıştırılarak, uzun kuyrukların sonlarında bekleniyordu. Kısa, mutsuz bir gülüş, kişinin kendinden gözlerini kaçırması, havaya bakan öteki insanlar gibi bir gereksinim gösterirken kendini yakalayınca incinen gurur, yine de dayanmaya çalışmak, acınası hep bunlar, çünkü tam da bu direnip dayatmalar yüzünden insan çevresindeki öteki insanlarla değiş tokuş edilebilir, karıştırılabilir hale geliyor: iten ve itilen, dürtten ve dürtülen, azarlayan ve azarlanan.

O güne dek gençlere özgü hayretle, ya da o kadınsı — öyleymiş gibi— yapmayla, taşralı bir ürkeklik ya da daralmış yürekleri hafifleten düşlerin son bulmasıyla aralanıp açık kalan ağız, bu yeni yaşam koşulları altında, genel bir kararlılığa uymanın göstergesi olarak sımsıkı kapandı; ama o genel kararlılık da, *kişisel* kararlara varılacak bir şey olmadığından takınılan bir tavır olabilirdi yalnızca.

Maskeyi anımsatan —onun gibi kımıltısız değil de hareketli— bir yüz, göze çarpmamak için ürkekçe çaba harcayan, o öteki şivenin yanı sıra yabancı değişleri de kullanmaya çalışan, kendine özgü olmayan bir ses: ‘yarasın!’, ‘Ayaklarını çek oradan!’. ‘Bugün yine faraş ağzınla bir tahıl ambarı gibi süpürüyorsun her şeyi’, başkalarına öykünerek kalçalarını oynatması, ayak ayak üstüne atması... tüm bunlar biri değil de, başka bir TİP olabilmek için: savaş öncesine uygun bir görüntüden savaş sonrasına uygun bir görüntüye, bir taşra dilberinden, UZUN, İNCE, KOYU SAÇLI gibi bir betimlemenin yeteceği bir büyük kent yaratığına

dönüşebilmek uğruna.

Tip olarak böylesi bir betimlemede kendini artık kösnüyle değerlendiren bir yabancıнын ilk bakışıyla algılamaya başladığından, kendi geçmişinden sıyrılıp özgürleşiyordu insan.

Kaygısızca kentsoylulaşma olanağına hiç sahip olmamış bir iç yaşam, umarsızca o kentsoylu, özellikle de kadınlar arasında yaygın bir değerlendirmeye 'onun benim tipim olmasına karşın benim onun tipi olmadığım, ben onun tipi olduğumda onun benim tipim olmadığı, ya da birbirimiz için yaratılmış ya da birbirimize katlanamaz olduğumuz' türünden bir ilişkileri değerlendirme dizgesine öykünerek, yüzeysel de olsa sağlamlaştırılıyordu böylece ve tüm bu ilişki biçimleri öylesine bağlayıcı yasalar olarak kavranıyordu ki karşısındakiyle biraz olsun ilgilenen *kişisel* bir tutum, bu yasalar çerçevesinde hemen ayrışmıyordu. 'Aslında benim tipim değildi,' diyordu örneğin annem, babam için. Bu tipler öğretisine göre yaşanıyordu demek ki rahatça nesneleşiveriyordu insan, artık kendi yüzünden acı çekmiyor, ne geçmişi, ne belki de kepekli, terli ayaklı kişiliği, ne de hergün yeniden değişen yaşamı sürdürme koşulları altında eziliyordu: utanç verici bu yalnızlığından ve ilişkisizliğinden tip olunca sıyrılıveriyordu insancık, benliğini yitirip, geçici bir süre için de olsa bir kimlik kazanıyordu.

O zaman uçarcasına geçiyordu insan sokaklardan, kaygı duyma gerektirmeyen her şey coşturuyor, duraksamayı gerektirenlerdense irkiliyor ve böylece kendiyle yeniden hesaplaşmaya zorlanıyordu: insanların oluşturduğu uzun kuyruklar, Spree Nehri üzerindeki yüksek bir köprü, çocuk arabası sergileyen

bir camekân (yakınlarda yine gizlice bir çocuk aldır-mıştı). Huzurlu olabilme uğruna huzursuz kendinden kaçabilmek için durdurak bilmeden. Parola: ‘Bugün bir şeyler düşünmek değil, yalnızca neşelenmek istiyorum.’

Kimi zaman başarıyordu da, kişisel olan her şey tipik olana bırakıyordu yerini. Dahası, üzüntü bile neşenin kısacık bir evresine dönüşüyordu o zaman. ‘Yalnız, yapayalnız, yapayalnız / sokaktaki bir taş gibi / öylesine yapayalnızım.’; bu yapay yurt türküsünün gözü pekçe öykünülen melankolisiyle, herkese malol-dukça kendine de malolan genel neşeye o da bir şeyler katıyor, sonra erkeksi fıkralarla sürüyordu program, sesin müstehcen tonundan şakaları önceden kestirip rahatlayarak gülüyordu insan. Evde ise o DÖRTDU-VAR ve onlarla tek başına; neşe biraz daha sürüyor, biraz daha mırıldanıp şarkılar söyleniyor, ayakkabıları çıkartırken bir dans adımı atıp kısa bir öfke duyulu-yor, ama çok geçmeden odada, çocuktan kocaya, bir işten diğerine sürüklenip durmaya başlanıyordu.

Hesapları hep yanlış çıkıyordu: yaşam koşulları — tek odalı ev, yalnızca günlük ekmek tasası ve HA-YAT ARKADAŞI ile neredeyse istem dışı el, kol ve yüz hareketleriyle sıkılğan bir cinsel ilişkiye indirgenmiş iletişim biçimi, kendi neredeyse kentsoylu öncesi ol-duğundan, o küçük kentsoyluların can simitleri geçer-liliklerini yitiriyordu evde. Dışarıda yengin bir tipken, kocasının yanında saçuzunaklıkısa biriydi; sonu gel-meyen bir yenilgi. Buna yaşam denemezdi!

Sonraları anlatırken —ve *anlatmaya* gereksini-yordu—, bütün bu sefalet ve iğrençlik karşısında ir-kilip titriyor hepsini üzerinden silkip atmak yerine,

yeniden diriltiyordu onları.

Çocukluğumdan anımsadıklarım: tuvaletten gelen garip hıçkırıklar, sümkürürken çıkan ses ve kızarmış gözleri annemin. Annem var olmuştu; bir şeyler oluyordu; hiçbir şey olamamıştı.

(Belirli biri üzerine yazılanlar kuşkusuz belirsizdir biraz, yine de yalnızca annemin belki de tuhaf, bir kerelik bir öyküde belki de bir kerelik oynadığı başrolü aşan genellemeler benim dışımda birini ilgilendirebilir, apansız son bulan değişken bir yaşam öyküsünün yalın bir yeniden anlatımı ise, aşırı bir beklenti olurdu.

Ancak bu soyutlamalarla dilselleştirmelerdeki tehlike de, kendi başlarına buyruk olmaya duydukları eğilim kuşkusuz. Yola çıktıkları insanı bırakıp unutuyorlar çünkü sonra— tümcelerle deyimlerin düşlerde görülen imgeler gibi zincirleme etkileşimi, bireysel bir yaşamın varlığını ancak yazma nedeni olarak sürdürebildiği bir yazın şöleni.

Bu iki tehlike —ilkin yalın yeniden anlatım ve sonra bireyin şiirsel tümcelerin ardında acı duymadan kayboluşu—, her tümceyle dengeyi yitirmekten korktuğum için yazmayı yavaşlatıyorlar. Evet, her yazınsal uğraş için geçerlidir bu, hele gerçek olguların uydurmaya yer bırakmayacak denli güçlü oldukları böylesi bir durumda.

Başlangıçta olgulardan yola çıkıp onlara uygun dilselleştirmeler arıyordum bu yüzden. Ardından, dilselleştirmelerin peşinde, olgulardan uzaklaştığımı gördüm. Artık olguları bir yana bırakıp toplumun ortak dil dağarcığında elimin altında hazır bekleyen, dilsel biçimlerden yola çıkıyor, annemin yaşamında

bunlara uyanları ele alıyordum; çünkü yaşamda hiçbir şey ifade etmeyen olayların arasında yayımlanmaya can atanlar, arama sonunda bulunmamış bir dilin, bir kamu dilinin içinden seçilip ayıklanabilir ancak.

Yani herhangi bir kadının yaşam öyküsü için geçerli genel kalıplar dağarcığını, annemin bir kerelik yaşamıyla karşılaştırıyorum tümce tümce, ayrımlarla bağdaşmalardansa gerçek yazma edimi oluşuyor. Artık yalnızca alıntılarla yetinmemem önemli; tümceler alıntılanmış gibi görünseler bile, en azından benim için özel birini dile getirdiklerini bir an için bile unutturmamalı ve ancak bireysel, dahası kişisel bir gerekçeyle odak noktasına sımsıkı ve sakınarak yerleştikten sonra, benim için de kullanılabilir hale gelebilirler.

Bu öykünün bir başka özelliği daha; betimlenen kişilerin iç yaşamından tümce tümce uzaklaşıp onlardan kurtularak, neşeli bir bayram sevinciyle sonunda kozalarından çıkmış, kendi kabukları oluşmuş böcekler gibi dışarıdan gözlemlemiyorum bu kez onları, tam tersine değişmeyen, donuk bir ağırbaşlılıkla, henüz hiçbir tümceyle yakalamadığım birine erişmeye çalışıyor, onu bir türlü bütünüyle yakalayamadığım için de sürekli yeni baştan yola koyuluyor ve o duru kuşbakışına ulaşamıyorum.

Diğer zamanlar kendimden ve kendi konularım-dan yola çıkıyorum çünkü ilerleyen yazma süreciyle onlardan kopuyor, kendimi de, beni ilgilendiren konuları da, sonunda bir çalışma ürünü ve meta olarak sunup bırakıyorum, oysa bu kez *betimleyenim* ben yalnızca, *betimlenenin* rolünü de yüklenemediğimden yazdıklarım da mesafe kazanamıyorum. Yalnızca kendime mesafe kazanabiliyorum, sözkonusu kendim ol-

madığımdan, giderek canlanan, coşan ve coşturan bir sanat betisine dönüşemiyor annem. Yakalanıp bir yere yerleştirilemiyor, kavranamıyor, karanlık uçurlara yuvarlanıp kayıyor tümceler, kâğıdın üzerine karma-karışık savruluyorlar.

‘Tanımlanamaz’ denir sık sık öykülerde, ‘betimlenemez’ ya da, kokuşmuş bahaneler sayarım ben bunları; oysa gerçekten isimlendirilemez bir yerlere gelip dayanıyor bu öykü, dilsiz ürkü anlarına. Bilincin ürkü karşısında birdenbire ileri atıldığı anlardan söz ediyor, dilin onlar için her zaman geç kaldığı kısacık korku anlarından tıpkı elle tutulur canlı solucanlar gibi bilinçte somut bir biçimde algılanan tiksiniç düş süreçlerinden. Soluğun tutulması, kasılma, ‘birden bir soğukluk tırmanıyordu sırtıma, saçlarım diken diken oluyordu’ —hep korku öykülerindeki sahneler; musluğu daha açarken hemen kapama, akşamları elinde bir bira şişesiyle sokakta dolaşma gibi durumlar, beklenen, bu yüzden de şöyle ya da böyle avutucu bir sonla biten bütüncül tostoparlak bir öykü yerine, işte yalnız böyle sahneler. Olsa olsa düşleri yaşarken bir süre için yakalanabiliyor annemin öyküsü: duyguları düşlerde cisim kazanıp böylece onları ikizim olarak yaşayıp onlarla özdeşleşebildiğimden; ama az önce sözünü ettiğim, dile getirme özleminin dilsizlikle örtüştüğü anlar işte onlar. Onun için olağan bir yaşam akışı düzenini ‘o zaman—ardından’, ‘çünkü—karşın’, ‘vardı—var oluyordu—hiçbir şey olamıyordu,’ diye yazarak uydurmacalaştırıyor insan, böylece ürkünün yol açtığı o garip mutluluğun üstesinden gelmeyi umuyor. Öykünün gülünç olan yanı belki de bu.)

1948 ilkyazında annem, kocası ve iki çocuğuyla birlikte, bir yaşını doldurmak üzere olan kızı alışveriş çantasında, kâğıtsız belgesiz, Doğu bölgesini terk etti. Tan ağarırken gizlice geçtiler her iki sınırdan. Rus sınırındaki askerin dur çağırışı, annemin yanıt olarak Slavca verdiği parola, bütün bunlar çocukta sonraları ağaran tan'ın, fısıltıların ve tehlikenin oluşturduğu bir üçlü olarak yerleşip kalır. Avusturya'ya giden tren yolculuğu boyunca neşeli bir telaş ve sonunda annem doğduğu evin kendine ve ailesine ayrılan üç odasına yerleşir. Kocası, doğramacı kardeşinin yanında işçi olarak çalışmaya başlar, annem de eski ev halkının yeniden bir parçası olup çıkar.

Kentte olduğunun aksine, çocuk sahibi olmaktan gurur duyuyordu annem burada, onları yanına alarak dolaşıyordu. Artık kendine bir söz söyletmiyordu. Eskiden olsa olsa biraz küstahça karşılık verirken, şimdi düpedüz alay ediyordu insanlarla. Gülerek öyle bir alaya alıyordu ki karşısındakini, hemen sindirip susturuyordu. Hele kocası ne zaman çeşit çeşit tasarılarını anlatmaya kalkışsa, adamla öylesine alay ediyordu ki çok geçmeden sözünü yarıda bırakıp pencereden dışarı bakıyordu o da. Ama ertesi gün yeniden anlatmaya koyuluyordu kuşkusuz. (Annemin bu alaylı kahkaha seslerinde yeniden canlanıyor geçmiş.) Bir şey istediklerinde, çocukları da aynı yöntemle, onları gülerek, alayla susturuyordu; büyük bir ciddiyetle istekler dile getirmek gülünçlüktü çünkü. Bu arada üçüncü çocuğunu doğurdu.

Yalancıkıtan, oyunumsu da olsa, yeniden yörenin ağzını kaptı: YABANCI ÜLKE DENEYİMİ edinmiş bir kadın. Eski arkadaşlarının hemen hepsi de doğ-

dukları kentte yaşıyorlardı yeniden: yuvalarını terk edip kentlere ve sınırların ötesine şöyle bir gidip gelmişlerdi, o kadar.

Arkadaşlık, büyük oranda hesaba ve çıkara indirgenmiş bu yaşam biçiminde birbirini yakından tanımak, ama birbirine yakınlaşıp içini açmamak demekti. Herkesin aynı kaygıları taşıdığı açıktı; kimi kaygıyı hafife, kimi ağıra alarak ötekinden ayrılıyordu, o kadar, o da yaradılış sorunuydu.

Bu halk kesiminde derdi tasası olmayan insanlar bir tuhaftılar: bir tür kaçık. Sarhoşlar konuşkanlaşacaklarına daha da suskunlaşıyor, belki kavga çıkarıyor, sevinçle bağırmıyorlardı arada bir, eğlence yerlerinin kapanma saatinde gizem dolu hıçkırmaya, kendilerine en yakın duran insana sarılmaya ya da onu dövmeye başlayana kadar yeniden kendi içlerine gömülüyorlardı.

İnsanların kendilerine ilişkin anlatabilecekleri bir şeyleri yoktu; dahası, paskalya yortusunda, insanın yılda bir kez olsun söz alabileceği kilisede günah çıkarırken bile, kateşizmin ilkeleri fısıldanıyordu usulca ve insana kendi benliği gökteki ayın bir parçası kadar yabancı geliyordu o ilkelerin arasında. İnsan kendinden söz eder, hele eğlenceli bir şeyler anlatmadan söz ederse, 'tuhaf' diye nitelendirilirdi. Kişisel yazgı gerçekten tuhaf bir biçimde gelişmiş olsa bile, düş kırıntılarına dek kişiliksizleştirilip, gelenekler, görenekler ve dinin törelerince öyle bir kemiriliyordu ki sonunda bireylerden insanca hiçbir şey arta kalmıyordu; kaldı ki yalnızca sövgü olarak tanınıyordu 'birey' sözcüğü.

Acılarla argın çelenk, utkularla yengin çelenk, ekin bayramı; seçim kutlamaları; güzellik kraliçesi

seçimi; kan kardeşliğine kaldırılan kadehler; 1 Nisan şakası; ölü nöbeti; yılbaşı öpücüğü; kendini ancak bu biçimlerde gösteren kişisel kaygı, iletme isteği, serüven hevesi, eşsizlik duygusu, sıra özlemi, cinsel istek, dahası tüm rollerin değişmiş olduğu, insanın kendine bir sorun olmaktan çıktığı ters yüz edilmiş bir dünyayla oynanan her türlü düşünce oyunu.

İçinden geldiği gibi yaşamak —*iş gününde gezme-ye çıkmak*, ikinci bir kez âşık olmak, kadın olarak lokantada tek başına içki içmek— uygunsuzluk demekti; ‘içinden geldiği gibi’ bir şarkıya katılırdı insan olsa olsa, birini dansa kaldırırdı ya da.

Sözkonusu törelerin birer avutucu işlevi oluyordu işte o zaman. Avunç insana yönelip yanaşacağına kişi onun içinde kaybolup gidiyordu; sonunda, birey olarak kimse, en azından özel bir kimse olmadığını kabul ediyordu.

Artık kişisel bilgi edinmekten tümüyle cayıyordu insan, bir şeyleri soruşturup öğrenme isteği kalmamıştı ki! Tumturaklı, ağdalı sözlerden öteye gitmiyordu sorular, yanıtlarsa hep aynı tipti, yanıtlarken artık *insanlara* gerek kalmıyor, *nesneler* yetiyordu: o tatlı gömüt, İsa’nın tatlı yüreğiyle acılarla argın tatlı Mer-yem, kişinin gündelik yoksunluklarını tatlılaştıran ölüm özlemini güzelleştirip yücelten yapıncaklara dönüşüyor, bu avutucu putlar karşısında eriyip gidiyordu insan. Ve hep aynı nesnelerle değişmez gündelik bir ilişki sonucu, onlar bile kutsallaşıyordu; tembellik değil de, çalışmaktı tatlı olan. İnsana başka bir çare kalmıyordu ki!

Gözü başka bir şey görmüyordu insanın. ‘Merak’ kişisel bir özellik yerine, kadınsı ve kadıncıl bir yakışıklılıktı.

Oysa meraklı bir kişiliği vardı annemin ve avunç tapıncaklarını tanımıyordu. İşe gömülüp kendini adamak yerine onu öyle yamsıra yapıveriyor ve bunun için mutsuzlaşıyordu. Katolik dinin dünya acısı, yabancıydı anneme, yalnızca bu dünyadaki mutluluğa inanıyordu ve dünyasal mutluluk rastlantısaldı kuşkusuz; kendi bahtı da rastlantı sonucu karaydı.

Günün birinde gösterecekti insanlara!

Ama nasıl?

Düşüncesiz olmayı nasıl da isterdi! Ve sonra, gerçekten düşüncesizleşti bir gün: 'Bugün bir düşüncesizlik yaptım ve bir bluz aldım.' Sigaraya başladı, ortalık yerlerde bile tüttürüyordu. Ne de olsa çevresi için fazlaydı bunlar.

Yöredeki kadınların çoğu gizli içkicilerdi; dolgun çarpık dudakları tiksindiriyordu annemi, böyle nasıl çıkılırdı insan içine? Olsa olsa keyiflenecek kadar içiyor, biriyle kardeşliğe kadeh kaldırıyordu annem. Böylece çok geçmeden eşraftan bazı gençlerle senli-benli oldu. Bu küçük yerde bile durumu daha iyi olan birkaç kişinin oluşturduğu toplulukta aranan bir kişi oldu. Bir kıyafet balosunda Romalı giysisiyle birincilik aldı. Hiç olmazsa eğlencede sınıfsızlık gözetiyordu bu taşralı topluluk — yeter ki BAKIMLI, NEŞELİ ve KEYİFLİ olunsun.

Evde ise anneydi, kocası da ona isminden çok böyle sesleniyordu, 'Anne' diye çağrılmayı kabulleniyordu, ayrıca kocasıyla arasındaki ilişkiyi daha iyi betimliyordu bu sözcük; en değerli varlığı, sevgilisi olmamıştı ki kocası hiç!

Artık parayı biriktiren annemdi. Biriktirmek, ba-

bası için olduğu gibi paraları bir yere koyup kaldırmak değildi hem; dışından tırnağından artırmak, gereksinimleri öylesine kısmak ki çok geçmeden onları birer GEÇİCİ HEVES gibi görmeye başlayıp, daha da çok kısmaktı.

Bu acınası oyun alanında bile, en azından kentsoylu bir yaşamın şemasına öykünerek yatıştırıyordu insan kendini; eşyalar hâlâ, gülünç de olsa, zorunlu, gerekli ve lüks diye sınıflandırılıyorlardı.

Buna göre yalnızca yemek zorunlu; kışlık yakacak gerekli; geri kalan her şey lükstü.

Yine de 'lüks' için artakalan bir şeylerin olması, hiç değilse haftada bir kez yaşama küçük bir gururla bakmaya yol açıyordu. 'Ötekilerden daha iyi durumdayız.'

Çok görülmeyen lüksler şunlardı: dokuzuncu sıradan bir sinema bileti ve sonra bir kadeh köpüklü şarap; ertesi sabah çocuklar için bir ya da iki şilinlik bir paket Bensdorp çikolatası, yılda bir kez evde yapılan yumurta likörü ve kimi kış pazarları, hafta arası süt kâsesinde toplanan kaymağın geceleri çift camlı pencerenin iki kanadı arasına konmasıyla oluşan krema. 'Ne bayram sevinciydi o,' diye yazardım kendi öyküm olsaydı anlatılan; oysa erişilmez bir yaşam biçiminin kölelere özgü maymunumsu bir öykünülmesiydi bu, çocukların oynadığı dünyasal cennet oyunu.

Noel gelince: gerekli olan ne varsa, armağan olarak paketlenirdi. Gerekli olanla şaşırtıp, gerekli olanla sevindirirdi insan birbirini, iç çamaşırları, çoraplar ve mendillerle, tam da bunu İSTİYORDUM! denilirdi. Yemek dışında hep armağan almış kişileri oynardık; örneğin ben, en gerekli okul eşyalarına içten sevinir,

onları armağanlar gibi yatağının yanına koyardım.

Kocasını için yarım saatine kadar hesabını tuttuğu, aylık çalışma, aylık iş saatleri toplamının belirlediği koşulları aşmayan bir yaşam; kocasının küçük odada gevezelik ederek yanında oturmasına, ya da kırılgan, kös kös pencereden dışarı bakmasına neden olan o apansız yağmur paydosuna karşı duyulan korku.

Kışları, inşaat sektöründen aldığı işsizlik yardımını, kocasının içkiye verişini... Kocasını aramak için meyhaneden meyhaneye dolaşması; verdiği zarardan hoşnut, artakalan parayı gösteriyordu o zaman anneme. Annemin eğilerek geçiştirdiği tokatlar; onunla artık konuşmuyordu, çocuklarla da, sessizlikten ürken çocuklar da pişman olmuş babalarına sokuluyorlardı. Cadı! Bir türlü barışmaya yanaşmadığı için düşmanca bakıyordu çocuklar ona. Ana babaları sokağa çıktığında pırpır atıyordu yürekleri, sabaha karşı adam kadını oda boyunca iterek sürüklemeye başlar başlamaz, yorganın altına gizleniyorlardı, inatla durakalıyordu kadın, bir adım öne atıyor, sonra yeniden itiliyor, ta ki ağzını açıp erkeğin beklentisini gerçekleştirene dek her ikisi de öfkeli bir sessizliği sürdürüyordu: 'Hayvan herif; hayvan herif!', artık erkek gönlünce dövabiliyor, artık kadın kocasının her vuruşundan sonra küçümseyerek alay edebiliyordu onunla.

Başka zaman gözleri ilişmezdi birbirlerine, oysa bu apaçık düşmanlık anlarında erkek aşağıdan yukarı, kadın ise tepeden bakarcasına gözlerini kırpmadan, birbirlerine dikiyorlardı. Yorganın altına gizlenen çocuklar yalnızca itip kakmaları, solup alıp vermeleri, bir de büfedeki çanak çömleklerin şingirdamasını duyuyorlardı kimi zaman. Ertesi sabah, erkek yatakta

baygın yatar da, kadın, gözleri kapalı, uyur gibi yaparken, kendileri hazırlıyorlardı kahvaltılarını. (Kuşkusuz başka betimlemelerden alma, onlara öykünme gibi görünüyor bu anlatım biçimi; değişik tokuş edilebilir; yani içinde geçtiği çağla ilgisiz bir durum; kısaca '19. yüzyıl'; oysa gerekli de bu, çünkü öylesine çağdı-şı, değişik tokuş edilebilir, kısaca, 19. yüzyılın aynısı ki bu yörede ve söz edilen iktisadi koşullar altında gelişen olaylar. Ve bugün bile durum hep aynı cemaatin toplandığı köy odasının kara tahtasında, gidilmemesi gereken lokantaların adı yazılı yalnızca.)

Evi bırakıp kaçmadı hiç annem. Geçen sürede, ait olduğu yeri kavramıştı artık. 'Çocukların büyümesini bekliyorum.' Üçüncü bir kürtaj, bu kez ardından ağır bir kanamayla. Kırk yaşına gelmek üzereyken bir kez daha hamile kaldı. Yeni bir kürtaj olanaksızdı, taşıyıp doğurdu çocuğu.

'Yoksulluk', bir zamanlar güzel, nasıl soylu bir sözcüktü. Eski okul kitaplarından kalma görüntüleri anıştırıyordu: yoksul ama temiz. Temizlik, yoksulları toplumsal kılıyordu. Toplumsal gelişme, aklanıp paklanma eğitiminden oluşuyordu; sefiller temizleşince, saygı belirten bir sözcüğe dönüşüyordu 'temizlik'. Sefillerin kendileri için bile başka bir ülkedeki toplum dışı insanların kirydi artık sefalet.

'Evde oturan kişinin kartviziti penceresidir.'

Sağaltımları için ilerici bir görüşle sunulan gereçleri yuvalarının temizliği uğruna uysal uysal satın alıyordu yoksullar. Sefalet içinde yüzerken, tiksinti uyandıran, bu yüzden de somut yaşantılanabilen imgelerle toplumsal tasarımları rahatsız etmişlerdi,

oysa şimdi sağaltılmış, temizlenmiş bir ‘yoksul kesim’ olarak her türlü imgenin ötesinde öylesine soyutlaşı-yorlardı ki sonunda unutulabiliyorlardı. Sefaletin du-yusal betimlemeleri, oysa yoksulluğun, artık yalnızca simgeleri vardı.

Ayrıca duyusal sefalet betimlemeleri bile sefalet-in bedensel tiksiniğliğini vurguluyor, dahası zevkini çıkaran bir betimleme biçimiyle *retiyorlardı* sefaleti, böylece sefalet, değiştirilmek istenen bir itkiye dn-şeceğine, dışkının henüz yenildiği o anal evreyi anımsatıyordu insana.

Evin tek çanağının geceleri lazımlık olarak kullanıldığı ve gündüzleri içinde hamur yoğrulduğu evler vardı sözgelimi. Kuşkusuz kaynar suyla yıkanıyordu önce kse ve aslında öyle ürkünç bir şey de yoktu bunda, ama yapılan edim, yalnızca *betimlenerek* iğrenleş-tiriliyordu: ‘Aynı çanağın içine ediyor, hem de içinden yiyorlar.’ ‘Ayyy’. Böylesi edilgenhoşnutluk uyandıran bir tiksintiyi, onlarla betimlenen nesnelerin kendilerine bakmaktan çok daha iyi iletebiliyor sözcükler. (Sabahlıklara sıçramış yumurta sarısı lekelerinin yazınsal betimlemesini ne zaman okusam, rperdiğimi anımsıyorum.) Sefalet betimlemelerine karşı duyduğum tedirginlik bu yüzden; temiz pak, ama değişmeyen sefil bir yoksullukta betimlenecek bir şey yok çünkü.

‘Yoksulluk’ denince, ‘bir varmış...’ diye düşünüyorum hep: ayrıca yoksulluğu, onu çoktan aşmış insanların ağzından duyuyorum çoğunlukla, çocukluk-tan kalma bir sözcük olarak: ‘ben yoksuldum’ yerine, ‘yoksul insanların ocuğuydum’ (Maurice Chevalier); sevimli maskara bir anı imiş. Ama annemin yaşam

koşullarını düşünürken anıları birbirine ekleyerek bütünleştirmem olanaksız. Baştan beri ne olursa olsun Biçim'i gözetmek, elden bırakmamak uğruna gözdağı verilmiş: okulda taşralı çocuklar, özellikle kızlar için öğretmenlerince en önemli görünen ders 'yazılı ödevlerin dış görünüşü'ydü, biçimiydi. Dış görünüşe verilen bu önem, kadınların, ailenin birliğini dışa karşı korumak olan görevi olarak sürdürülüyordu sonraları; neşeli bir yoksulluk yerine biçimi kusursuz bir sefalet: kişinin görünüşü kurtarmak uğruna her gün yeniden harcadığı çaba ve bu çabayla giderek ruhsuzlaşan bir yüz.

Belki de biçimlenmemiş bir sefalette daha iyi hissederdi insan kendini, azıcık bir işçi özbilincine ulaşabilirdi. Oysa işçiler bir yana, lümpenler bile yoktu yörede, olsa olsa yoksullar evinde barınanlar vardı; hırlayıp arsızlaşan yoktu; beş kuruşu bile olmayanların yaptığı ise utanmaktı, gerçekten de utanılması gereken bir ayıptı yoksulluk.

Buna karşın bu sonsuz yaptırımların onu küçültebileceğini hiç ayımsamadı annem. Bir kez olsun simgeyle söylenirse: BİR TEK BEYAZ ADAM BİLE GÖRMEMİŞ OLAN YERLİLERE dahil değildi artık, ölene dek sürdürülen ev idaresinden başka bir yaşam biçimi düşünebiliyordu. Küçücük bir uyarı, onu doğru düşünceye ulaştırmaya yetebilirdi.

Olsaydı, olabilseydi, gerçekleşebilseydi.

Oysa gerçekleşen: insansal bir donatımla insanlığını düzenli bir biçimde yitiren bir doğa oyunuydu. Alkolik kocanın hastaneden taburcu edilme kararının geri alınması için, erkek kardeşine art arda gidilerek

edilen ricalar; ruhsatsız kullandıkları radyoları yüzünden onları ele vermemesi için, izinsiz kullanılan radyoların izini süren memura yalvarıp yakarmalar; konut kredisine vatandaş olarak layık olduğuna ilişkin edilen yeminler; artık üniversiteye giden öğrencilerinin eğitimi için her yıl yeniden gereken yoksulluk belgeleri; hasta parası, çocuk yardımı, kilise vergisi indrimi için yapılan başvurular — kişilerin lütfuna kalmıştı bunların çoğu, ama insanın yasal haklarını bile her seferinde yeniden öylesine ayrıntılı kanıtlaması gerekiyordu ki sonunda eline geçen ‘Onaylanmıştır’ belgesini bile gönül borcuyla, kendine bahşedilen bir lütuf olarak alıyordu.

Eve alet girmiyor, her şey hâlâ elle yapılıyordu. Geçmiş bir çağın eşyaları ortak bilinçte anı parçalarına dönüşüp nurlanıyorlardı: nasılsa sevgili bir oyuncığa dönüşmüş kahve değirmeninin yanı sıra semirgen gövdesiyle KEYFİNE DÜŞKÜN çamaşır teknesi, EVCİL ocak, köşeleri onarılmış NEŞELİ tencereler, TEHLİKELİ karağı, kenarları parmaklıklı, YÜREKLİ el arabası, EYLEMCİ yabani ot orağı, YONTULMAMIŞ bileycilerle, kör yüzlerine dek yıllar yılı bilenmiş GICIR GICIR bıçaklar, o ŞUH yüksük, HAMHALAT örgü altlığı yumurtası, o İRİ KIYIM, ısınması için ocağın üstüne koyulan, böylece değişikliğe de yarayan ütü ve sonunda evin en İYİ PARÇASI elle ve ayakla işleyen Singer dikiş makinesi; eşyaların kendilerinden çok, sayılıp sıralanması evcilliği vurguluyordu.

Ve başka bir sıralama yöntemi de aynı şekilde gönül açıcı olabilirdi; sırt ağırları, kaynatılan çamaşırlarla haşlandıktan sonra çamaşır ipinde buz kesen

kıpkırmızı elleri —donmuş çamaşırlar katlanırken nasıl da çatırdarlardı!— eğikken doğrulunca kimi zaman kanayan burun, kafalarında her şeyi bir an önce bitirme düşüncesiyle kendilerini unutup, arkalarındaki o belirli kan lekesiyle alışverişe çıkan kadınlar; ne de olsa kadın olunduğundan küçük dertler tasalar üzerine bitmek bilmez yakınmalar; kadınlar kendi aralarında; ‘Nasılsın?’ yerine ‘Daha iyisin ya?’

Hep bilinir bunlar. Bir şey kanıtladığı da yoktur: o iyi yanları—kötü yanları düşüncesiyle her türlü kanıt gücünü yitirmiştir çünkü yaşam ilkelerinin en kötüsüyle.

‘Ne de olsa her şeyin bir iyi, bir de kötü yanı vardır’ ve bu düşünce biçimi, iyi yanın zorunlu özelliğinden başka bir şey olmayan kötü yan olarak, şimdiden beklenilmez olanı beklenilir kılıyor.

İyi yanlar, genelde, yoksun olunan kötü yanlardı: gürültü yok, sorumluluk yok, yabancılar için iş yok, evden ve çocuklardan her gün yeniden ayrılma derdi yok. Gerçek kötü yanlar, *eksik olan* kötü yanlar sayesinde kapatılıyordu yani. Böylece kötü yanlar önemini yitiriyor, her şeyin kolayca üstesinden geliveriyordu insan, uykusunda bile. Hiçbir şeyin sonu kestirilemiyordu, o kadar.

Bugün dündü, dün ise geçmişten farklı değildi. Yine de sonu getirilebilen bir gün, arkada bırakılan bir hafta, yeni güzel bir yıl. Yarın yemekte ne var? Postacı geldi mi? Bütün gün evde ne yaptın?

Sofrayı kurup kaldırmak; ‘herkes doydu mu?’, perdeleri açıp kapatmak; ışığı yakıp söndürmek; ‘banyonun ışığını açık bırakmasanıza hep!’, katlamak, devşirmek, boşaltmak, doldurmak, fişi takıp çıkart-

mak, 'tamam, bugünlük bu kadar.' İlk alet: elektrikli bir ütü, 'hep istenmiş olunan' bir tansık. Böylesi bir alete layık değilmişçesine duyulan şaşkınlık: 'Ne yaptım da bunu hak ettim? Artık her seferinde ütü yapmaya sevineceğim. Kim bilir, belki kendime kalan zaman da artar böylece.'

Mikser, elektrik ocağı, buzdolabı, çamaşır makinesi; kişiye kalan zaman gitgide artıyor. Ama en iyi parçalar ve masallardaki cüceler olarak sürdürülen o uzun ön yaşam anımsandıkça, insanın başı dönüyor ve korkudan felçleşmiş gibi kalakalıyordu. Duygular da da öylesine tutumlu davranmak gerekmişti ki insan onları olsa olsa dil sürçmeleriyle ele veriyor ve hemen örtbas etmek istiyordu. Eskiden bütün bedenin katıldığı yaşam sevinci artık ağır ve sessiz duran elde ürkek ve utangaç bir parmağın ara sıra titremesiyle kendini gösteriyor, bunun üzerine, parmağın kımıldadığı el hemen ötekiyle örtülüyordu.

Yine de sessiz ve kişiliksiz birine dönüşmedi anem. Direnmeye ve kendini ortaya koymaya başladı. Artık bin parçaya bölünmesi gerekmediğinden, gide rek kendine geldi. Kararsızlığı bir yana bıraktı. İnsanlara, artık kendisini az çok iyi hissettiği yüzüyle gösteriyordu.

Gazeteleri, hele öykülerini kendi yaşamıyla karşılaştırabileceği kitapları severek okuyordu. Benimle birlikte okudu, önce Fallada, Knut Hamsun, Dostoyevski Maksim Gorki sonra Thomas Wolfe ve William Faulkner. Okuduklarına ilişkin elle tutulur bir şey söylemek yerine, özellikle ilgisini çeken yerleri yeniden anlatıyordu. Kitabın yazarı özellikle *onu* betim-

lemiş gibi ‘ama ben böyle değilim ki!’ diyordu kimi zaman. Kitapları, kendi yaşamının betimlemeleri gibi okuyor, okudukça canlanıyor, ilk kez kendini keşfedip *kendinden* söz etmeyi öğreniyordu ve okuduğu her kitapla kendine ilişkin daha çok şey geliyordu aklına. Böylece ben de zamanla ona ilişkin bir şeyler öğrenebildim.

O güne dek içi içini kemirmiş, kendi kendini yiyip bitirmişti, kendi varlığından rahatsız oluyordu, oysa artık okurken ve konuşurken dalıyor, kendine ilişkin yeni bir duyguyla yeniden doğuyordu. ‘Okurken yeniden gençleşiyorum.’

Kuşkusuz geçmişte kalan öyküler olarak okuyordu kitapları, gelecek düşleri olarak değil hiç; artık karşılanması olanaksız yitirilmiş şeyleri buluyordu içlerinde. Her türlü geleceği çok erken çıkarmıştı kafasından. Böylece bu ikinci bahar, bir zamanlar yapılmış olan şeylerin açığa çıkarak güzellenmesiydi yalnızca.

Edebiyat, anneme artık kendini düşünmeyi öğreteceğine, bunu öğrenmek için çok geç kaldığını söylüyordu. Yaşamda bir rol oynamış OLABİLİRDİ. Şimdi ise kendini olsa olsa kırk yılın başında bir düşünüyor, yani, alışveriş merkezinin kafeteryasında, insanların ne düşüneceğiyle FAZLA ilgilenmeden, kendine bir kahve ısmarlıyordu.

Kocasına karşı hoşgörülle davranmaya başladı, konuşurken onu artık susturmuyor, daha ilk tümcesinde sözlerini abartılı bir baş sallamayla ağzına tıkamıyordu. Ona acıyordu, acıaktan savunmasızdı çoğu zaman; uğruna üzüldüğü kişi acı çekmese bile, onu, belki de kendi umutsuzluğunu simgeleyen bir eşyanın yanında düşünmek yetiyordu: emayesi dökül-

müş bir çamaşır leğeni, durmadan taşan sütle simsiyah olmuş küçücük bir elektrik ocağı.

Ailenin bireylerinden biri evinden uzaklarda oldu mu, ona ilişkin yalnızlık imgeleri canlanıyordu annemin gözlerinde; yanında, evinden uzaklarda insan olsa olsa yapayalnız olabilirdi. Soğuk, açlık ve düşmanlıklar: hepsinden kendisini sorumlu görüyordu. *Küçümsediği* kocasını bile suçluluk duygularına katıyor, annem yanında olmadan başının çaresine bakması gerektiğinde onun için ciddi ciddi kaygılanıyordu; dahası, sık sık, bir kez de kanser kuşkusuyla yattığı hastanede bile, belki de şu anda kocasının evde yalnızca soğuk şeyler yediğini düşünerek içi içini yiyordu.

Ondan ayrı kalan kişiye duyduğu şefkatle, kendini yalnız duymuyordu hiç; kocası eve dönüp de sırtını yeniden karısına yasladığında ise kısa süren bir bırakılmışlık duygusu; sarkan donlara, çömelmiş duran dizlere karşı duyduğu kaçınılmaz tiksinti. ‘Bir insanı üstün görmek istiyorum artık’; birini sürekli küçümsemek iş değildi. Kocası konuşmaya başlar başlamaz abartılı bir biçimde beliren bıkkınlığı, yıllar geçtikçe, oturduğu yerden sabırlı bir doğrulamaya, o anda uğraştığı işten başını incelikli bir kaldırmaya dönüşüyor, ama bu, daha da çok kırıyordu kocasını. ÖDLEK derdi hep kocasına. Sık sık anneme kendini neden sevmediğini sorma yanlışına düşüyordu kocası ve her seferinde ‘bunu da nerden çıkardın?’ yanıtını alıyordu kuşkusuz. Yine de soruların ardı kesilmiyor, gerçekten böylesine itici mi olduğunu sordukça, daha çok susturulup, daha çok tiksiniyordu. Birlikte yaşlanmaları dokunuyordu anneme, ama artık annemi dövmeye ve karşı gelmeye kalkılmadığı için görünürde daha rahat-tı durumu.

Ondan her gün aynı ağır çalışmanın beklenildiği, yine de sonunda bir şey çıkmayan işten fazlaca yorularak kırılğanlaşıp yumuşaklaştı. Kocasını uyuklamaktan gerçek bir yalnızlığa açtı gözlerini, annemin yalnızca kocasının yokluğunda karşılık verebildiği gerçek bir yalnızlığa.

Giderek birbirlerinden uzaklaşmadılar, hiç birlikte olmamışlardı ki. Mektuplarından alınan bir tümece: 'Kocam sakinleşti'. Ama annem de kocasıyla daha sakin yaşıyordu artık, ömür boyu onun için bir giz kalacağı duygusuyla kendine güvenli.

Artık, siyasetle de ilgileniyor, ağabeyinin yanında çalıştığından onun partisine oy veren kocasının aksine, sosyalistlere kullanıyordu oyunu; zamanla sırtını karısına dayama gereksinimiyle, kocası da sosyalistleri seçmeye başladı. Ama annem siyasetin ona kişisel bir yardımı olabileceğini düşünmüyordu hiç. Daha baştan, karşılığında bir şey beklenmeyen bir lütuf olarak veriyordu oyunu, 'sosyalistler işçilerle daha çok ilgileniyorlar', oysa kendini işçi olarak duymuyordu hiç.

Ev işleriyle daha az uğraşalı beri, kafasını giderek daha çok kurcalamaya başlayan şeyleri, sosyalist sistem konusunda kendisine öğretilenler arasında bulamıyordu.

Düşlerine itilip bastırılan cinsel tiksintisi, sisten nemlenen çarşafı ve başının üstüne çektiğinde kısa gelen yorganiyle yalnız kalıyordu. Onu gerçekten ilgilendiren şey, siyasal değildi. Kuşkusuz bir düşünce yanlışı vardı bir yerlerde, ama nerede? Ve hangi siyasetçi ona bunu anlatıyordu? Hangi sözcüklerle?

Başka bir dünyada yaşıyordu siyasetçiler. Onlarla

konuşulduğunda yanıt vermiyor, konumlarını belirtiyorlardı. ‘Çoğu şey üzerine nasılsa konuşulamaz’. Yalnızca konuşulan şeyler konusuydu siyasetin; geri kalanlarla insanın ya tek başına ya da tanrısıyla birlikte hesaplaşması gerekiyordu. Bir siyasetçi, bu konulardan biriyle uğraşacak olsa, ürkerek geri çekilinirdi. Konuşulanların geçirilmesi olurdu bu.

Artık, gittikçe daha az “bizler”; “ben” yalnızca.

Ev dışında gururlu bir tavır takındı, ona aldığım kullanılmış arabanın ön koltuğunda dimdik oturup ileri bakıyordu. Hem artık evde hapsirirken öylesine bağırıyordu, gülmesi daha az gürültülüydü.

(Cenazede, bir kez annesinin evde bağırarak gülmelerini, nasıl ta uzaktan duyduğunu anımsadı en küçük oğlu.)

Artık alışverişe çıktığında, sağa sola eskisinden daha çok selam veriyor, daha sık berbere gidiyor ve manikür yaptırıyordu. Savaş sonrası yoksulluğunda başkalarının ona alayla bakmalarını aşmak için takındığı gurur değildi bu, kimse o zamanki gibi bir bakışla tedirgin edemezdi onu.

Olsa olsa, evde, yeni edindiği dimdik oturuşuyla, masa başında, kocası sırtı dönük, gömleği pantolonundan sarkar, elleri ceplerinde, sessiz, ara sıra kısık kısık öksürerek vadiden aşağı bakar da en küçük oğlu burnunu çekerek kenardaki mutfak sedirine yerleşmiş, Miki Fare okurken, elinin tersiyle kötü kötü masa kenarına vuruyor, ya da ellerini yanaklarına dayayıveriyordu birdenbire. Belki de dışarı, kapının önüne çıkıyordu o zaman kocası, bir süre hafif hafif öksürdükten sonra yeniden içeri giriyordu. Diken üs-

tünde, orada öyle oturuyordu annem, oğlu yağlı bir dilim ekmek isteyene dek başını önüne eğiyor, kalakalıyordu. Ayağa kalkarken elleriyle masaya tutunması gerekiyordu sonra.

Diğer bir oğlu ehliyetsiz sürdüğü arabayı çarparak paramparça etti ve içeri atıldı. Babası gibi içiyordu o da, yeniden meyhaneden meyhaneye koşturuyordu annem. Bu gençler! Kendine tek söz söyletmiyordu oğlu, kaldı ki hep aynı şeyleri yineliyordu annem, oğlunu etkileyebilecek sözcük dağarcığından yoksundu. Annem 'Utanmıyor musun?' diye soruyor, 'Biliyorum', diyordu oğlu 'Kendine başka bir yerde oda ara hiç değilse', 'Biliyorum'. Ama evde kaldı; ikileşti bakılacak erkek sayısı, bir sonraki arabayı da zedeledi. Sonunda bavulunu alıp evin önüne koydu annem, yurtdışına gitti o da, ama annem gözünde en kötü şeyleri canlandırıp, 'senin üzüntülü annen' diye yazar yazmaz geri döndü ve böyle sürüp gitti. Her şeyde kendini suçlu hissediyordu. Her şeyi önemsiyor, her şeye kaygılanıyordu.

Ve hep aynı eşyaların aynı köşelerden kendine bakması yok muydu! Ortalığı toplamayıp dağınıklaşmayı denedi ama, gündelik el hareketleri fazlasıyla bağımsızlaşmışlardı. Öylesine göçüp gidivermeyi istedi ama ölmekten korkuyordu. Hem meraklıydı da. 'Hep güçlü olmam gerekti, ama ben, güçsüz olmayı isterdim.'

Serüvenleri de, hevesleri de yoktu ya da bir şeyler biriktirdiği, değiş tokuş ettiği; uzun zamandır bulmaca da çözmüyordu. Fotoğrafları da çoktandır albümlere yapıştırmıyor, olsa olsa gözünün önünden kaldırıyordu.

Toplu yaşama katılmıyor, yılda yalnız bir kez kan vermeye gidip, mantosuna kan bağışısı armasını takıyordu. Günün birinde yüz bininci kan bağışıcısı olarak radyoda tanıtıldı ve bir armağan sepeti kazandı.

Yeni, otomatik bowling sahasında bowling oyununa katılıyordu kimi zaman. Lobutların hepsi düşüp de ziller çalmaya başlayınca, ağzı kapalı, kikirliyordu.

Radyonun dinleyici istekleri köşesinde Doğu Berlinli akrabalar, Haendel'in Hallelujah'ıyla selam gönderdiler bir kez.

Herkesin aynı odaya kapandığı kıştan korkuyordu. Kimsenin ziyaretine geldiği yoktu, bir gürültü duyup da arkasına baktığında, karşısında kocası duruyordu yine. 'Ha, senmişsin.'

Başı ağrımaya başladı. Yuttuğu hapları çıkarıyordu, kısa bir süre sonra fitiller de işe yaramaz oldular. Başı öylesine uğulduyordu ki ona parmaklarının ucuyla, usul usul dokunabiliyordu yalnızca. Annemi bir süreliğine uyuşturan, haftalık bir iğne verdi doktor. Sonra onlar da yetinemeye başladı. Doktor, başını sıcak tutmasını öğütledi. Böylece başını sararak dolaşmaya başladı annem. Tüm uyku haplarına karşın çoğu zaman gece yarısını geçer geçmez uyanıyor, yastığı yüzünün üstüne dayıyordu. Tan ağarana dek geçirdiği saatler günboyu tir tir titremesine neden oluyordu. Acısından hayaletler görmeye başlamıştı.

Bu arada veremden sanatoryumda yatıyordu kocası, sevgi dolu mektuplarla annemden, yeniden yanında yatabilmeyi rica etti. Annemin yanıtı dostçaydı.

Derdini bir türlü bulamıyordu doktor; bildik kadın sorunları mı? Menopoz mu?

Öylesine bitkindi ki eşyaların yanından sürüne-

rek geçiyor, elleri bedeninden aşağı sarkıyordu. Öğleden sonra, bulaşık bitince mutfaktaki sedire uzanıyordu bir süre, yatak odası öylesine soğuktu ki. Zaman zaman, kimseyi tanıyamayacak denli artıyordu baş ağrısı. Hiçbir şey görmek istemiyordu. Başının içindeki uğultu yüzünden, annemle bağırarak konuşmak gerekiyordu. Her türlü beden duygusunu yitirdi, kenarlara, sivri köşelere çarpıyor, merdivenlerden aşağı yuvarlanıyordu. Gülmek canını yakıyor, olsa olsa yüzünü buruşturuyordu arada bir. Belki de bir sinirin sıkışmış olabileceğini söyledi doktor. Ancak alçak sesle konuşabiliyor, öylesine acı çekiyordu ki artık yakınamıyordu bile. Başını omzunun üzerine eğiyor, ama acı, orada da peşini bırakmıyordu. 'Artık insanlıktan çıktım.'

Geçen yaz ona gittiğimde, yatağında yatarken buldum onu bir kez, yüzündeki anlatım öylesine umutsuz, acısı öylesine avuntusuzdu ki yanına yaklaşmaya cesaret edemedim. Tıpkı bir hayvanat bahçesindeki gibi hayvansal terk edilmişlik yatıyordu orada. Kendini utanmadan gözler önüne sermiş olması, acı veriyordu; bedeninin her parçası burkulmuş, parçalanmış, apaçık, iltihaplanmıştı, bir bağırsak düğümlenmesi. Kafka'nın öyküsündeki Karl Rossmann başka herkesin küçümsediği ateşçi için neyse, annem de bana uzaktan, onun DERİSİ YÜZÜLMÜŞ YÜREĞİ'ymişim gibi bir bakışla bakıyordu. Ürkerek ve öfkelenerek hemen odadan dışarı çıktım.

Asıl ondan sonra gerçekten algılamaya başladım annemi. O zamana dek onu sürekli yeniden unutmuş, yaşamının saçmalığını düşündükçe yüreğim biraz bur-

kulmuştu, o kadar. Şimdi ise varlığıyla zorluyordu beni, cisim kazanıp canlanıyor ve durumu öylesine somutlaşıyordu ki yaşadıklarını kimi zaman ister istemez ben bile duyumsayabiliyordum.

Ve yörenin insanları da birdenbire bambaşka gözlerle görmeye başladılar annemi: sanki onlara, kendi yaşamlarını sergilemek için seçilmişti. Gerçi nedenini ve niçinini soruyorlardı ama yalnızca dışarıya karşı; sormadan da anlıyorlardı nasılsa.

Duyularını yitirmiş, artık hiçbir şeyi anımsamıyor, bildik ev eşyalarını bile tanımıyordu. En küçük oğlu okuldan eve döndüğünde, gezmeye çıktığını bildiren pusulalar buluyordu sık sık masanın üstünde: ister peynir ekmek hazırlasın kendine, ister komşuda yesin. Bir makbuz tomarından koparılan bu kâğıtlar, giderek birikiyordu çekmecedeki.

Ev kadını rolünü oynayamıyordu artık. Evde daha sabahları yaralı bir bedenle uyanıyordu, her şeyi yere düşürüyor, düşen her eşyanın ardından kendi de yere yıkılmak istiyordu. Kapılar önünde birer engeldi. Önlerinden geçtikçe, duvarlardan küfler yağar gibi görünüyordu.

Televizyon seyrederken hiçbir şey izleyememeye başladı. Uykuya dalıp gitmemek için birbiri üstüne elini kolunu hareket ettirip duruyordu.

Bir tek, çıktığı yürüyüşlerde unuttuyordu kendini ara sıra. Ya ormanın eteğinde, evlerden alabildiğine uzakta, ya da terk edilmiş bıçkı evinin altına düşen dere boyunda oturuyordu. Buğday tarlalarıyla suyun manzarasının bir şeyi hafiflettiği yoktu gerçi, ama geçici bir süre için uyuşturuyordu hiç değilse. Manzaralarla duyguların karmaşasında, her görüntü hemen

gözleri kaçırıp başka bir yere baktıran bir işkenceye dönüşür, bir sonraki manzara da acı vermeyi sürdürürken, maymunların sallandığı trapezi andıran çevrenin, insanı kısa bir süre için rahat bıraktığı ölü noktalar çıkıyordu ortaya. O anlarda yorgun oluyordu, yalnızca yorgun, hiçbir şey düşünmeden gözleri suların derinliklerinde kendini karmaşadan kurtarıyor, kendine geliyordu.

Sonra içindeki her şey çevresiyle yeniden tersyüz oluyor, ürküyle belki biraz tepiniyor, ama artık dizginleri elinden kaçırarak dingin döşegini bırakmak zorunda kalıyordu. Ayağa kalkıp yolunu sürdürmesi gerekiyordu.

Yürürken dehşetin boğazını hâlâ nasıl sıktığını anlattı bana; o yüzden ancak ağır ağır ilerleyebiliyordu.

Yürüyor, bitkinlikten yeniden oturması gerekene dek durmaksızın yürüyordu. Sonra yeniden kalkıp yürümesi gerekiyordu.

Zamanını sık sık böyle geçiriyor ve havanın karardığını fark etmiyordu. Tavukkarasıydı, eve dönüş yolunu güçlkle buluyordu. Evin önünde kalakalıyor, bir sıranın üzerine oturup, içeri girmeye cesaret edemiyordu.

. Sonra yine de içeri girdiğinde, kapı ağır ağır aralanıyor ve fal taşı gibi açılmış gözlerle hayaletlere benzeyen annem görünüyordu.

Ama gündüzleri de sık sık yolunu şaşırıp ortalıkta dolanıyor, kapıları ve yönleri karıştırıyordu. Çoğu zaman, gittiği yerlere nasıl ulaştığını ve zamanın nasıl geçtiğini kendine açıklayamıyordu. Zaman ve yön duygularını tümünden yitirmişti.

Kimseyi görmek istemiyor, olsa olsa lokantada,

turist otobüslerinden inen ve yüzüne bakmayacak denli aceleleri olan insanların arasına oturuyordu. Rol yapması olanaksızdı artık; koluna bacağına hükmedemiyordu. Yüzüne bakan herkes, olan biteni anlıyor olmalıydı.

Aklını yitirmekten korkuyordu. Alelacele, çok geç olmadan birkaç veda mektubu yazdı.

Mektupları öylesine sabırsız, öylesine aceleciydi ki sayfalara kendini kazımak istemiş gibiydi. Onun yaşam koşullarındaki insanlar için olduğu gibi yadığatıcı bir uğraş değildi annem için o sıralar yazmak, tersine, istekten bağımsız bir soluk alma edimiydi. Kuşkusuz hiçbir şey üzerine konuşulamıyordu annemle; söylenen her sözcük ürkü veren bir şeyler anıştırıyor ve aklını karıştırıyordu. 'Konuşamıyorum. Bana eziyet etmesene!' Başını çeviriyor bir daha çeviriyor, sırtını tümüyle dönene dek yeniden çeviriyordu. Gözlerini kapamak zorunda kalıyordu sonra ve sessiz göz yaşları, hiçbir şeye yardımcı olmaksızın dökülüyorlardı arkaya dönük yüzünde.

Eyalet başkentinde bir sinir doktoruna gitti. Onun önünde konuşabiliyordu, doktor olarak onunla ilgiliydi. Ona neler anlattığını düşündükçe, kendi bile şaşıırıyordu. Konuştukça daha iyi anımsamaya başlıyordu. Doktorun, söylediğı her söze başını sallaması ve ayrıntıları hemen belirtiler olarak ayırımsayıp onları —'sinir bunalımı' gibi— bir üst kavramla bir dizgeye yerleştirmesi annemi rahatlatıyordu. Derdinin ne olduğunu biliyordu doktor, hiç değilse, yaşadığı durumları tanımlayabiliyordu. Tek de değildi üstelik, ön odada bekleyen başkaları da vardı.

Doktora bir sonraki gidişinde o insanları izlemek yeniden hoşuna gitti annemin. Temiz havada sık sık yürüyüşe çıkmasını öğütledi doktor. Başındaki basıncı biraz olsun hafifleten bir ilaç yazdı. Çıkacağı bir yolculuk, onu yepyeni düşüncelere ulaştıracaktı, işçilerin hastalık sigortası, bu giderleri kapsamı dahiline almadığından, ücretleri kendi cebinden peşin ödüyordu. Gider kapısı olmak yeniden rahatsız ediyordu annemi.

Kimi zaman umarsızca bir nesneyi betimleyen sözcüğü arıyordu. Çoğu zaman biliyordu aradığı sözcüğü, ancak istediği, ötekilerin de onunla ilgilenmiyordu. Gerçekten kimseyi tanımadığı ve hiçbir şeyin ayırımına varamadığı o kısa süren zamanı özler oldu.

Artık geride kalan hastalığıyla naz yapıyor, hasta kişiyi yalnızca oynuyordu. Sonunda berraklaşan düşüncelere karşı kendini savunmak için kafası karışık-mış rolünü oynamaya başladı; beyni tümüyle aydınlanırsa, tek başına görüyordu çünkü kendini, avunç bulduğu o sınıflandırmaya karşı duyarsızlaşıyordu. Olayları gerçekten olduğu gibi anımsar, ya da her şeyi olduğu gibi anlarsa, unutkanlığıyla dağınıklığını abartarak yüreklendirilmek istiyordu: 'Oluyor işte! Şimdiden çok daha iyi oluyor!' Sanki onu kemiren tüm dehşet, bilincini yitirdiğini sandığı için konuşmaya katılamamasından oluşuyormuş gibi.

Ona şakalar yapılmasını kaldıramıyordu. Durumuna şakayla takılmanın ona hiçbir yararı yoktu. HER ŞEYİ SÖZCÜĞÜ SÖZCÜĞÜNE ALIYORDU. Biri onu neşelendirmek için şaklabanlıklar yapmaya görsün, gözyaşlarına boğuluyordu.

Yaz ortasında dört haftalığına Yugoslavya'ya gitti. İlk zamanları karartılmış otel odasında oturup ellerini başında gezdirmekle geçirdi. Satırların arasına hemen kendi düşünceleri üşüştüğü için kitap okuyamıyordu. Durmadan banyoya gidiyor ve yıkanıyor.

Sonra dışarı çıkmaya cesaret etti ve dizboyu denize girdi. İlk kez tatile çıkmıştı, dahası ilk kez deniz kıyısında idi. Deniz hoşuna gitti, geceleri sık sık fırtına çıkıyor, o zaman yatağında uyanık yatması, anneme dokunmuyordu. Güneşe karşı bir hasır şapka aldı ve döneceği gün yeniden sattı. Her öğleden sonra bara oturup ekspressosunu içiyordu. Tanıdıklarının hepsine, kendinden yalnızca başka şeylerin yanı sıra söz ettiği kartlar ve mektuplar yazdı.

Zamanın akışına ve çevresine karşı yeniden duyarlılaştı. Merakla yan masalardaki konuşmaları izlemeye, teker teker insanların hangi bağlarla birbirlerine bağlı olduklarını çıkarmaya koyuldu.

Akşama doğru, sıcak çekildiğinde, yöredeki köylerin çevresinde dolanıyor ve kapısı olmayan evlerden içeri bakıyordu. Çok şaşırmıştı; böylesi doğal bir yoksulluk, ömründe görmemişti. Baş ağrıları dindi. Hiçbir şey düşünmesi gerekmiyordu artık, zaman zaman tümüyle dışına çıkıyordu dünyanın. Canı sıkılıyordu, ama hoş giden bir can sıkıntısıydı bu.

Eve döndüğünde, uzun zaman sonra yeniden soru sorulmadan konuşmaya başladı. Bir sürü şey anlatıyordu. Çıktığı yürüyüşlerde ona eşlik etmeme izin verdi. Sık sık yemeğe çıkıyorduk, yemekten önce bir campari içme alışkanlığı edindi. Başını ellemesi, hemen hemen yalnızca bir alışkanlıktı artık. Daha geçen yıl, adamın birinin bir kahvede ona laf attığını anım-

sadı: ‘Ama öyle kibardı ki!’ Gelecek yaz kuzeye, öyle sıcak olmayan bir yerlere gitmek istiyordu.

Tembellik ediyor, eski arkadaşlarıyla bahçede oturup sigara içiyor, yaban arılarını, kahvesinden, yelpazeleyerek uzaklaştırıyordu.

Hava güneşli ve ılıktı. Dört bir yandaki tepelerin çam ormanları sis perdeleriyle kaplıydı günboyu, bir süre için artık öylesi karanlık değillerdi. Kış için meyve ve sebze konserveleeri hazırlamayı, bir yetim çocuk evlat edinmeyi düşünmeye başladı.

Benim ise kendime ait bir yaşamım vardı, nicedir. Ağustos ortaları Almanya’ya geri döndüm ve onu kendi başına bıraktım. Bir öykü üzerinde çalışıyordum sonraki aylarda, ara sıra haberler geliyordu annemden.

“Kafam biraz dağınık, kimi günlerde katlanmak çok güç.”

“Soğuk ve sevimsiz buralar, sabahları uzun süre sisli. Uzun uzun uyuyorum, sabahları sürünerek yatağımdan çıktığımda, herhangi bir işe koyulma zevkinden yoksunum. Yetim çocuk işi de olmuyor. Kocam verem diye vermiyorlar.”

“Hoşa giden her düşüncenin ardından kapanıyor kapılar ve köreltici, düşüncelerimle yeniden yalnız kalıyorum. Daha hoş şeyler yazmak isterdim, ama bir şey yok ki. Kocam beş günlüğüne buradaydı, konuşacak hiçbir şeyimiz yoktu. Bir konuşmaya başlayacak olsam, söylediklerimi nasılsa anlamıyor, ben de susmayı yeğliyorum. Yine de sevinmişim geleceğine nedense, ama geldiğinde yüzüne bakamıyorum. Biliyorum, bu durumu katlanılır kılmak için bir şeyler bulmam gerekiyor, hep bunu düşünsem de akılcı çö-

zümleler gelmiyor aklıma. En iyisi, bu saçmalığı, okur okumaz unutman.”

“Evde artık dayanamıyorum ve çevrede amaçsız dolanıp duruyorum. Artık biraz daha erken kalkıyorum sabahları, benim için günün en zor saati bu, yeniden yatağa gitmemek için kendimi bir şeyler yapmaya zorlamam gerekiyor. Zamanımı nasıl değerlendireceğimi bilemiyorum. Büyük bir yalnızlık var içimde, kimselerle konuşmak istemiyorum. Akşamları canım bir şeyler içmek istiyor ama yapmamam gerek, aldığım ilaçlar etki etmez sonra. Dün Klagenfurt’a gittim, kahvelerde oturup, ortalıkta dolanıp durdum günbo-yu, akşam, son otobüse kıl payı yetiştim.”

Ekim’de yazmayı tümden bıraktı. Güzel güz günlerinde ağır ağır ilerlediği ve biraz daha çabuk yürümesi için yüreklendirildiği sokakta rastlanıyordu anneme. Tanıdığı herkese, kendisiyle kafeteryada bir kahve içmesini teklif ediyordu. Pazar gezmelerine çağrılıyordu hep, onu da yanlarına alarak götürmelerini seve seve kabulleniyordu. Onlarla yılın son kilise törenlerine gitti. Futbol maçlarına bile gittiği oluyordu. O zaman oyunu hırsla izleyen insanların arasında hoşgörülle oturuyor, ağzını bile açamıyordu. Ama çıktığı seçim gezisinde yöreye gelen ve karanfiller dağıtan başbakanın yanına, sıkışıklığı yarararak yaklaşıp, birden gözü pek davranarak, ondan bir karanfil isteyebiliyordu: ‘Ya bana, bana karanfil yok mu?’ ‘Özür dilerim, hanımefendi.’

Kasım başları yazmaya yeniden başladı. “Her şeyi sonuna dek düşünebilecek kadar tutarlı değilim ve başım ağrıyor. Öylesi çok vızıltılar ve ısıklarla dolu ki içi, başka hiçbir sese katlanamıyorum.”

“Artık başka hiç kimseye bir şey söylemediğimden, kendi kendime konuşuyorum. Kimi zaman, bir makineymişim gibi geliyor. Bir yerlere gitmeyi istedim, ama karanlık bastığında evin yolunu bulamam diye korkuyorum. Sabahları yoğun bir ses kaplıyor her yanı, o zaman öyle sessiz oluyor ki. Her gün aynı işleri yapıyorum, yine de sabahları ortalık darmadağın oluyor. Bitmek bilmez bir kısırdöngü bu. Gerçekten ölmek istiyorum, sokağa çıktığımda, önümden hızla geçen arabaların altına atılmak geliyor içimden. Ama ya yüzde yüz başaramazsam?”

“Dün gece televizyonda Dostoyevski’nin ‘Yumuşak Kadın’ını seyrettim, ürkünç şeyler gördüm sonra gece boyu, düş değil, gerçekten görüyordum onları, çıplak erkekler dolanıyordu ortalıkta, cinsel organlarının yerinde bağırsakları sarkıyordu. 1 Aralık’ta kocam eve dönecek. Her geçen gün artıyor tedirginliğim, bundan böyle onunla birlikte yaşamayı nasıl sürdüreceğimizi bilemiyorum, ikimiz de ayrı yerlere bakıyoruz ve yalnızlık daha da artıyor. Üşüyorum ve biraz daha koşturacağım ortalıkta.”

Sık sık eve kapanıyordu. İnsanlar ona gelip de her zamanki gibi yakındılar mı, hemen susturuyordu. Her şeye karşı çok katıydı, başını çeviriyor, yadıslıyor, alay ediyordu. Ötekiler çocuktular daha, annemi rahatsız eden olsa olsa birazcık duygulandıran çocuklar. İnsanlara anlayışlı davranmıyordu. Acımasızca yargı-lıyordu onları, insan, annemin yanında, kendine bile ikiyüzlü gelmeye başlıyordu.

Fotoğraf çekilirken poz vermesi olanaksızdı artık. Alnını kırıştırıyordu gerçi, yanaklarını gülmeye hazırlar gibi kaldırıyor, ama irisin ortasından kaymış göz-

bebekleriyle, yeğnileşmez bir acıyla bakıyordu gözleri. Öylesine var olmak büyük bir işkenceye dönüştü.

Ama aynı şekilde ölümden de ürperiyordu.

‘Ormanda yürüyüşlere çıkın’. (*Ruh* doktoru.)

‘Ama orman çok karanlık,’ diyordu örneğin yörenin *hayvan* doktoru, ara sıra annemin dert ortağı, ölümünden sonra, alaylı.

Gece gündüz demedi sis, çekilmedi. Öğleleri ışığı söndürmeyi deniyor, denemeye kalmadan yeniden yakıyordu. Nereye bakmalı? Kollarını birbirine dolamak ve ellerini omuzları üzerine koymak. Ara sıra belirsiz elektrikli testere sesleri, günboyu tan ağardığını sanan ve öğleden sonraya dek ötmeyi sürdüren bir horoz, ardından iş bitimi düdüğü.

Geceleri pencere camlarına dayanıyordu sis. Düzensiz aralıklarla dışarıda, camda yeni bir damlanın daha yuvarlanıp düştüğünü duyuyordu. Çarşafın altındaki elektrikli şilte, gece boyu prize takılı kalıyordu.

Sabahları durmaksızın sönüyordu ocağın ateşi. ‘Kendimi toparlamak istemiyorum artık.’ Gözlerini de kapaması artık olanaksızdı. Bilincinde o BÜYÜK DÜŞÜŞ gerçekleşmekteydi. (Franz Grillparzer)

(Bundan böyle öykünün kendi kendini anlatmasına dikkat etmeliyim.)

Akrabalarının hepsine veda mektupları yazdı. Yalnızca ne yaptığını değil, neden başka bir şey yapamayacağını da biliyordu. ‘Anlamayacaksın,’ diye yazdı kocasına, ‘ama yaşamı sürdürmek düşünülemez.’

Bana taahhütlü bir mektupla vasiyetini yolladı, üstelik özel ulak. ‘Birkaç kez yazmaya başladım ama ne bir yardım ne de avunç bulabildim.’ Mektuplara her zamanki gibi tarih atmakla yetinmemiş haftanın gününü de eklemişti: ‘*Perşembe*, 18.11.71’.

Ertesi gün eyalet başkentine gidip ev doktorunun verdiği sürekli reçeteyle aşağı yukarı yüz küçük uyku hapı satın aldı. Bir de, yağmur yağmamasına karşın, güzel ama sapı biraz eğri, kırmızı bir şemsiye.

Akşama doğru, çoğunlukla hemen hemen boş olan otobüsle geri döndü. Bir kaç kişi onu bir kez daha gördü. Eve gitti ve kızının oturduğu komşu evde akşam yemeği yedi. Olağandı her şey: ‘Fıkralar bile anlattık.’

Sonra, kendi evinde, küçük oğlu ile birlikte, televizyon karşısında oturdular. ‘Babasının oğlu’ dizisinden bir film seyrettiler.

Çocuğu yatağına yolladı ve açık televizyonun karşısında oturakaldı. Bir gün önce berbere gitmiş ve manikür yaptırmıştı. Televizyonu kapattıktan sonra yatak odasına gitti ve iki parçalı kahverengi bir giysiyi dolaba astı. Yatıştırıcılarını da aralarına karıştırarak bütün sancı kesicilerini aldı. Aybaşı donunu giyip, pamuklu bağcıklar yerleştirdi içine, üstüne iki don daha, çenesini başörtüsüyle tutturdu ve ayak bileklerine dek uzanan bir gecelik, elektrikli şilteyi prize takmadan yatağa girdi. Dümdüz uzanıp ellerini kavuşturdu. Cenazesinin nasıl olmasını istediğini yazdığı mektubun sonuna doğru, sonunda huzur içinde uyuyacağı için mutlu olduğunu yazdı. Ama bunun doğru olmadığına eminim.

Annemin ölüm haberi üstüne, ertesi akşam Avusturya'ya uçtum. Hemen hemen boştu uçak, olağan sakin bir uçuş, sissiz, açık bir hava, ileride aşagılarda, değişen kentlerin ışıkları. Gazete okur, bira içer, pencereden dışarı bakarken, yorgun, kişiliksiz bir hoşnutluk duygusunun içine gömüldüm. Evet, diye düşünüyordum kendi kendime, sessiz sessiz hep aynı düşünceleri sonuna dek söylüyordum özenle: 'BUYDU İŞTE, BUYDU! ÇOK İYİ. ÇOK İYİ. ÇOK İYİ.' Ve annemin intihar etmesinden duyduğum gururla, kabıma sığamıyordum uçuş boyunca. Sonra uçak inişe geçti ve ışıklar giderek büyüdü. Artık karşı koyamadığım gevşek bir esrikliğin içinde yitmiş, hemen hemen kimselerin olmadığı havaalanında ilerliyordum.

Ertesi sabah trenle yoluma devam ederken, Viyana Çocuklar Korosu'nun müzik öğretmeni bir kadına kulak kesildim. Yol arkadaşına, korodaki çocukların büyüdüklerinde bile kendi başlarına bir şey yapma yetisinden yoksun olduklarını anlatıyordu. Oğlu da koroda şarkı söylüyormuş. Güney Amerika'ya çıktıkları bir turnede harçlığıyla idare edebilen, dahası parasını artırıp eve getiren tek kişi oymuş. En azından o, akli başında olacağa benziyormuş. Dinlemezlik edemiyordum.

İstasyonda arabayla aldılar beni. Gece boyu kar yağmıştı, şimdi ise bulutsuzdu gök, güneş parlıyordu, pırıl pırıl kırağılar süzülüyordu havada. Ne büyük bir çelişki neşeli, uygar, yukarıdaki değişmez, koyu mavi göğün bir parçası gibi görünen manzarayla, böylesi bir havada, içinde belki de kokuşmaya başlamış bir ceset bulunan ölü evine doğru yol almaktan başka bir seçe-

nek düşünmemek. Eve varana dek ne bir dayanak, ne de beni ölüme önceden hazırlayan bir ön belirti bulabildim, sopsoguk odada beni bekleyen ölümlle hazzırlıksız karşılaştım.

Yörenin kadınları sıralanmış iskemlelerde yana yana oturuyor, onlara sunulan şarabı içiyorlardı. Ölü-yü gördükçe, nasıl kendilerini düşünmeye başladıklarını duyuyordum.

Cenaze sabahı, odada cesetle uzun süre yalnız kaldım. Kişisel duyguyla ölü nöbeti geleneği örtüştü birden. Dahası bu ölü beden bile terk edilmiş ve sevgi-ye gereksiniyor gibi geldi bana. Sonra canım yeniden sıkıldı ve saate baktım. Yanında hiç değilse bir saat olsun kalmaya karar vermişim. Gözlerinin altındaki deri tümüyle pörsümüştü, yüzüne serpiştirilen takdis suyu damlacıkları hâlâ orada burada göze çarpıyordu. Karnı, aldığı haplardan biraz şişkindi. Yine de soluk alıp almadığını görmek için göğsüne kavuşturulmuş ellerini az ötede gözümü diktiğim bir noktayla karşılaştırdım. Üst dudağıyla burnu arasında tek bir kırışık kalmamıştı. Fazlasıyla erkekleşmişti yüzü. Eskiden, ara sıra yüzüne uzun uzun baktığımda, ne düşüneceğimi bilemezdim. Sonra doruğuna ulaştı can sıkıntısı ve ben, kafamın içi darmadağın, hâlâ cesedin yanında duruyordum. Ama bir saatlik süre geçtikten sonra bile dışarı çıkmak istemedim ve düşündüğüm süreden fazla, yanında, odada kaldım.

Sonra fotoğrafları çekildi. Hangi yandan daha güzel? 'Ölülerin güzel yanları'.

Cenaze töreni annemi sonsuza dek kişiliksizleştirip herkesi rahatlattı. Yağan yoğun kar altında geriye kalan ölümcül artıkları izleyerek yürüdük. Dinsel kalıplara bir tek istemin yerleştirilmesi yeterliydi: 'Kardeşimiz...' Paltolarda erimiş mum parçaları, sonra ütülenerek çıkarılan.

Kar öylesine dolu dolu yağıyordu ki alışmak olanaksızdı, acaba sonu gelecek mi diye göğe bakıyordu insan durmadan. Mumlar birbiri ardına söndü ve bir daha yakan olmadı. Pek çok kişinin ölümcül hastalığını cenazelerde kaptığının ne çok söylendiğini anımsadım.

Mezarlık duvarından hemen sonra orman başlıyordu. Dimdik yükselen bir tepenin üzerinde bir çam ormanıydı. Ağaçlar öylesine sıkı ki ikinci sıradan sonra yalnız dalların uçları görünüyor, ardından ağaçların dorukları birbirini izliyordu. Kar yığınları arasında birden şiddetle esiyordu rüzgâr, ama ağaçlar yine de kımıldamıyordu, insanların hızla uzaklaştıkları mezardan kıpırtısız ağaçlara bakış; doğa, ilk kez acımasız göründü gözüme. Olgular bunlardı demek! Orman kendi için konuşuyordu. Bu sayısız ağaç dorukları dışında hiçbir şeyin önemi yoktu; onların önündeyse, gözden gitgide yiten biçimlerin oluşturduğu meselimsi kalabalık. Alaya alınmış gibi duydum kendimi, boynum büküldü. Birden, güçsüz bir öfkeyle, annem üzerine bir şeyler yazma isteğini duydum.

Sonra eve dönünce, merdivenleri çıktım akşam. Birden, bir hamlede atladım birkaç basamağı. Bir yan-

dan da karnından konuşur gibi yabancı bir sesle çocukça kıkırdıyorum. Son basamakları koşarak aştım. Yukarıda gözü peklikle yumruğumu göğsüme vurup kendimi kucakladım. Ağır ağır, tuhaf bir gize sahip bir insanın güveniyle indim yeniden merdivenlerden.

Yazmanın bana yardımcı olduğu doğru değil. Öyküyle uğraştığım haftalar, öykü de beni uğraştırdı durdu. Yazmak, öyküye başlarken umduğum gibi, yaşamımın geride kalmış, bitmiş bir evresini yeniden anımsamak değil, tersine, yalnızca sözde mesafe kazanan bir dizi tümceyle, yapmacıklaştırılmasıydı anıların. Geceleri hâlâ apansız uyanıyor, dehşetten soluğumu tutarak, her an daha da çürüdüğümü hissediyorum. Hava öylesi durgun ki karanlıkta nesneler dengelerini yitirmişler ve birbirlerinden kopmuşlar gibi geliyor. Ağırlık merkezlerini yitirmiş bir biçimde, ses çıkarmadan dolanıyorlar ortalıkta, az sonra üstüme yıkılacaklar dört bir yandan ve beni boğacaklar. Bu korku fırtınalarından kokuşmaya başlayan sığırlara benziyor insan, her şeyi üstüne çekiyor; ve bütün duyguların özgürce oynadığı o çıkar gözetmeyen hoşlanma duygusuna karşılık, şimdi çıkar gözetmeyen nesnel bir dehşet yapıyor zorla yakasına.

Kuşkusuz yalın bir anımsama edimidir betimleme; ama sonrası için bir şeyi dışlamadığı gibi, korku durumlarına uygun dilselleştirmeler arayarak onlara yaklaştırmaya, böylece onlardan küçük bir haz yaratmaya çalışır; korkunun uyandırdığı mutluluğu, anıların uyandırdığı bir mutluluğa dönüştürür.

Günboyu gözlendiğim duygusuna kapılıyorum sık sık. Kapıları açıyor, biri var mı diye bakıyorum. Her gürültüyü, bana karşı hazırlanan bir saldırı sanıyorum önce.

Bu öykü üzerinde çalışırken, tüm bu açıklığın ve dürüstlüğün bana bıkkınlık verdiği ve yeniden biraz olsun yalan söyleyip rol yapabileceğim bir şeyler, örneğin bir tiyatro oyunu yazmayı özlediğim anlar oldu.

Ekmek keserken bıçak elimden kaydı, bir kez annemin sabahları çocukların sıcak sütünün içine nasıl küçük ekmek parçaları dilimlediğini anımsadım birden.

Yanlarından geçerken yakalayıp, tükürüğüyle burnun deliklerini ve kulaklarını temizlerdi çocukların. Ben geri çekilirdim hep, tükürük kokusundan rahatsız olurdum.

Dağda yürüyüşe çıkmış olan bir topluluktan, gereksinimini gidermek için yana doğru uzaklaşmak istedi. Ama ben utanıp ağladım, o zaman vazgeçti.

Hastanede başka bir sürü insanla birlikte, büyük salonlarda yatardı. Evet, bugün bile var bu! Bir seferinde elimi tutmuş, uzun süre bırakmamıştı.

Herkes karnı doyup yemeğini bitirdikten sonra, kalan ekmek kabuklarını cilveli cilveli ağzına atardı.

(Kuşkusuz küçük birer öykü bunlar. Ama bilim-

sel türevler bile bu bağlamda aynı şekilde öyküleşirdi. Deyimlerin hepsi çok ılımlı.)

Büfedeki yumurta likörü şişesi.

Günlük, özellikle de mutfaktaki el alışkanlıkları sırasında onun yüreği sızlatan anısı.

Öfkelenince çocuklara vurmaz, sertçe burunlarını silerdi olsa olsa.

Gece uyanıp da koridordaki ışığı yanar görünce duyulan ölüm korkusu.

Birkaç yıl önce, bütün aile bireylerinin katıldığı, ama onlarla kişisel olarak ilgisi olmayan bir serüven filmi çekmeyi tasarlıyordum.

Çocukken uyurgezerdi.

İlk zamanlar, özellikle *haftanın* onun ölümüne rastlayan günlerinde, çektiği ölüm sancıları büsbütün canlanırdı bende. Her cuma acıyla başlardı gün ağarmaya ve sonra da kararırdı hava. Gecenin sisinde sarı ışıklarla aydınlatılan köy sokakları; kirli kar ve kanaldan gelen pis koku; televizyon koltuğunda kavuşturulmuş kollar; son kez rezervuarın çekilmesi art arda.

Öyküyle uğraşırken, müzik yazmanın, olaylara daha iyi uyacağını düşündüm sık sık. Sweet New England...

‘Belki de bizim bilmediğimiz yepyeni, bambaşka umutsuzluk biçimleri vardır,’ diyordu polisiye dizi Komiser’de bir köy öğretmeni.

Yörenin bütün müzik kutularında olan bir plak:
HÜZÜN POLKASI...

Bahar kapıda, çamur birikintileri, ılık rüzgâr ve karsız ağaçlar, yazı makinesinin ötelerinde.

‘Sırrını da kendiyle birlikte mezara götürdü.’

Düşümde, ikinci bir yüzü olduğunu gördüm bir gün ama o da oldukça yıpranmıştı.

İnsan canlısıydı.

Sonra yeniden neşeli bir şey: bakması, dayanılamayacak denli acı veren şeyler gördüm düşümde. Bir yerlerden biri yaklaştı birden. ARTIK GEÇERLİ OLMAYAN BİR DARBE GİBİ, onların acı veren yanlarını alıverdi. Benzetme de bir düştü.

Yazın bir gün büyükbabamın odasında pencereden dışarı bakıyordum. Görülecek fazla bir şey yoktu: köyden koyu (Schönbrunn) sarı boyalı bir binaya, eski bir hana uzanıyordu bir yol ve orada kıvrılıyordu. Bir PAZAR ÖĞLEDEN SONRASIYDI ve yol BOŞTU. Odanın sahibi için acı bir duygu saplandı birden yüreğime ve yakında öleceğini düşündüm. Ama bunun, doğal bir ölüm olacağını bilmem, bu duyguyu yatıştırdı.

Doğa yasalarınca belirlenen bir şey dehşet: bilinçteki *horror vacui*.³ Tasarım oluşmak üzereyken, birden tasarlanacak bir şeyin kalmadığını anlıyor. Bir süreden beri üzerinde yürüdüğü şeyin hava olduğunu ayırımsayan bir çizgi film kahramanı gibi düşünüyor sonra.

İleride daha kesin şeyler yazacağım bunların hepsinin üzerine.

3. Dehşet boşluğu. (ç.n.)

PETER HANDKE

MUTSUZLUĞA DOYUM

“Çocukluğumdan anımsadıklarım: tuvaletten gelen garip hıçkırıklar, sümkürürken çıkan ses ve kızarmış gözleri annemin. Annem var olmuştu; bir şeyler oluyordu; hiçbir şey olamamıştı.”

Handke'nin annesi Nazi dönemi, 2. Dünya Savaşı ve savaş sonrası tüketim toplumunu kapsayan yaşamı boyunca gözlerden ırak bir yaşamı seçti, ta ki aşırı dozda uyku hapi içip kendi canına kıyana kadar. *Mutsuzluğa Doyum*'da Handke, annesi hakkında bildiklerini, ya da bildiğini sandıklarını kayda geçirirken, romanlarındaki suskunluğunun benzerini -tarif edilemez acısı kök salmadan- bir ağıda dönüştürüyor. Sade olduğu kadar şiirsel bir dille kaleme alınmış bu anlatı, aşk, öfke, hayranlık ve keskin bir tarihsel bakış açısıyla dolu olduğu kadar, yazarın kariyerindeki en dolaysız ve yoğun yapıtlardan birini oluşturuyor.

10 ₺
KDV DAHİL

